

ДОКЛАД

• Ботевград • Варна • Велико Търново • Видин • Враца • Габрово • Добрич • Кюбрат • Левски • Ловеч • Монтана • Плевен • Полово • Разград • Русе • Силистра • Търговище • Червен бряг • Шумен •

2010 – 2011

за напредъка на съда в Северна България

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION

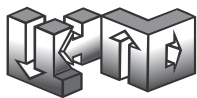
Фондация Америка за България

Проектът се финансира от Фондация „Америка за България”

НАЦИОНАЛНА НПО МРЕЖА ЗА ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СЪДА

Доклад за напредъка на съда в Северна България

Период на наблюдение: февруари 2010 г. - април 2011г.

Издава: Център на НПО в Разград (ЦНПО)
7200 Разград, П.К. 237, тел./факс: (084) 66 16 94,
ел.поща: ngo@ngo-gz.org, www.ngo-gz.org

Всички права запазени © 2011, ЦНПО, Разград

ISSN 1314-2348

Редакционен съвет:

Георги Милков и Стоянка Неделчева

Автори на тримесечни аналитични доклади:

Валентина Софрониева, Васка Белчовска, Галина Минчева, Галя Дикова, Георги Милков, Деница Кирилова, Евелина Васкова, Елена Назърова, Ирена Маринова, Катя Божикова, Константин Петров, Нели Митева, Николай Цолов, Павлин Петров, Паунка Цветкова, Свилена Велчева, Снежанка Николова, Станислава Кръстева, Стоянка Неделчева, Тодор Тодоров, Янка Тянкова.

Експерти:

Диана Първанова, Димо Борисов, Елин Харизанов, Надежда Василева, Селиме Карагъзова, Стела Ковачева, Стоян Стоянов.

Статистика и графики:

Константин Петров и Елин Харизанов.

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

Проект „ПРАВОСЪДИЕ БЛИЗО ДО ХОРАТА“
се финансира от Фондация „Америка за България“

Публикацията се издава в рамките на проект „Правосъдие близо до хората“, осъществяван от Център на НПО в Разград и Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда в България. Публикуваните констатации, изводи и препоръки по никакъв начин не ангажират Фондация „Америка за България“.

НАЦИОНАЛНА НПО МРЕЖА ЗА ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СЪДА

Доклад за напредъка на съда в Северна България

Период на наблюдение: февруари 2010 г. - април 2011 г.

Проект „ПРАВОСЪДИЕ БЛИЗО ДО ХОРАТА“
се финансира от Фондация „Америка за България“

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

Юни 2011 г.

Уважаеми читатели,

Проучването, осъществено от авторите на настоящия доклад, потвърждава предимствата на гражданския контрол за стимулирането на реформите и предоставянето на реалистична информация за обществените настроения спрямо работата на съда. Заедно с моя екип и колегите в Министерството на правосъдието оценяваме високо работата на Мрежата за гражданско наблюдение на съда и очакваме с нетърпение промените, които трябва да започнем заедно след направените в доклада препоръки.

Докладите от гражданското наблюдение имат уникалното предимство да оказват деликатен граждански натиск и въздействие за положителни промени в правораздаването. При утвърждаването на съдебни практики по прилагане на закони, гражданското наблюдение предоставя неocenимата възможност да се съобразяват новите дина-

мики в обществените отношения и добрите практики в наблюдаваните институции.

Трите задължителни стъпки, които трябва да предприеме всяка съдебна институция, са да направи ревизия на сегашното си състояние, да повдигне отново духа на служителите на Темида и да измери внимателно постигнатия напредък. За да бъдат убедителни и да вдъхновяват служителите си, административните ръководители трябва да възприемат себе си като мениджъри. Ръководителите не трябва да се притесняват от оригиналните решения, от риска и временното неудобство от конфронтацията. Еднаквото отношение към всички служители е подчертано несправедливо към най-добрите. Хората, които не споделят основните ценности на системата на правосъдието, трябва да я напуснат.

Едно от очакванията на обществото е правосъдието да забрави за сухите статистически числа и да пази репутацията и независимостта на съда. Публичността и прозрачността трябва да се превърнат в съзнателно преследвани ценности, за да постигнем ефекта на реформа в положителна посока.

Информираността на обществото е изконен принцип на демокрацията, който важи и за системата на правосъдието. Чрез размяната на информация и обмяната на опит между включени в гражданското наблюдение съдилища се създава естествен процес на положителна промяна в съдебната дейност.

19 юни 2011г.

Маргарита Попова
Министър на правосъдието

I. Резюме

Проектът „Правосъдие близо до хората“ е осъществен от Националната мрежа за гражданско наблюдение на съда. Той се финансира от Фондация „Америка за България“. Неговата задача бе да проучи, анализира и проследи в развитие напредъка на съда в работата му по проблеми, свързани с достъпа на гражданите до правосъдие.

Проучването бе осъществено в периода **февруари 2010 г. – април 2011 г.**, като **мониторингът обхваща 20 съдилища в 16 съдебни окръга на Северна България. Екипът за гражданско наблюдение включва 40 граждански наблюдатели, 20 анализаторски групи и 44 експерти. Ние проследихме 616 съдебни дела, в т. ч. 326 граждански и 290 наказателни.** Теми на проучването бяха елементи от правораздавателния процес, които влияят пряко върху възможността на хората да се възползват от правосъдието.

Наблюдението обхваща съдилищата в градовете Варна, Разград (Районен и Окръжен съд), Шумен, Силистра, Търговище, Русе, Добрич, Попово, Кубрат, Велико Търново, Ловеч, Габрово, Плевен, Червен бряг, Левски, Враца, Ботевград, Монтана, Видин.

Обхватът на наблюдението включва **територия от общо 26990.89 квадратни километра, на които живеят общо 1472337 човека.** Описаната територия обхваща 16 административни области в Северна България.

Наблюдението е извършено от подбран и обучен за целите на проекта екип по методика, специално пригодена за гражданското проучване. В основата ѝ стои подход, използван в аналогичен мониторинг, осъществен през деветдесетте години на миналия век в САЩ от гражданската коалиция „Адвокати от Минесота за човешки права“ и „WATCH“. В последствие той е адаптиран за българските условия от Институт „Отворено общество“ и използван от Центъра на НПО в Разград в проекти за гражданско наблюдение на съда в периода 2004 –2011 година.¹

Мониторинговите данни са събирани с помощта на стандартизирани анкетни карти за наблюдение, съставени за целите на проекта. Използвани са и допълнителни методи, които включват лично наблюдение с присъствие в съдебната зала, разговори с граждани, използване на факти от дейността на съдебната система, станали публично известни чрез публикации в медиите, мониторинг върху интернет страниците на съдилищата, лични наблюдения на гражданските активисти, включени в местните екипи.

Гражданското наблюдение в съдебната система е **форма на обществен контрол**, който стимулира реформите в правораздавателните органи и отразява нагласите, оценки и очакванията на хората към третата власт в държавата.

Мониторингът по проекта „Правосъдие близо до хората“, проследи и анализира прилагането на ГПК и НПК в наблюдаваните съдилища. В проучването бяха включени и наблюдения по дела, заведени по Закона за закрила на детето и Закона за защита от домашното насилие, които екипът ни възприема като важни инструменти, използвани от държавата за гарантиране правата на уязвими групи хора. Специално внимание наблюдението отделя на практиките по прилагането на УБДХ. Указът нарушава правата на гражданите и допуска съдебни решения, които лишават от свобода личността, да се прилагат без право на обжалване. За да привлече общественото внимание върху остарелия нормативен акт, екипът проследи решенията, постановени от съдилищата по този текст. В резултат бяха направени препоръки за промяна в процедурите, по които се наказва дребното хулиганство у нас.

1 www.CourtWatch.OSF.bg

Основна задача на гражданското наблюдение в рамките на този проект бе и проучването как се спазват и прилагат Законът за съдебната власт, Законът за предотвратяване и установяване конфликт на интереси и Кодексът за етично поведение на българските магистрати. Фокусът към тази тематика е предизвикан не само защото споменатите норми очертават законовата рамка, която жреците на Темида трябва да съблюдават докато правораздават. Мониторинговият екип акцентира на проблеми, установени по време на проучването, които съвпадат с критичните мнения и оценки, отправени към съсловието на българските магистрати от различни обществени трибуни и предизвикани от спорни от морално етична гледна точка техни постъпки и публични актове.

Включените в наблюдението съдилища условно са обособени в четири групи, съобразно броя на работещите в тях съдии. За основа на класификацията сме използвали единствения до момента публичен документ, изследващ натовареността на съдилищата в България, съставен от Висшия съдебен съвет през месец април 2010 година. В първа група по натовареност са включени районните съдилища от градовете Варна, Русе, Плевен, Шумен и Добрич. Втората група е съставена от районните съдилища във Велико Търново, Враца, Видин и Монтана и окръжния съд в Разград. В трета група са районните съдилища в Габрово, Разград, Ловеч, Търговище и Силистра. Групата с най-ниска натовареност и брой съдии по щат са в градовете Кубрат, Попово, Червен бряг, Левски и Ботевград.

Мониторингът показва, че при делата, заведени по ГПК и НПК е преодолян най-важният недостатък, установен при първите ни проучвания преди седем години и той е свързан с темповете на правораздаване. Благодарение на промени в законодателната уредба, вече са премахнати много от възможностите, чрез които съдебните дела бяха отлагани многократно. Нередовното призоваване остава като нерешен все още проблем.

Сравнително малко са констатираните нарушения, свързани с неспазването на съдебните процедури, незачитане правата на участниците в процеса или дискриминирането им по различни признаци. Всеобщо е впечатлението на наблюдателите, че когато участници в процеса са представители на уязвими групи, които по някаква причина не са в състояние да изразят ясно волеизявленията си, съдиите са особено внимателни и ги подпомагат с допълнителни въпроси и разяснения относно правата им.

Специално внимание наблюдаващият екип отдели на прилагането на УБДХ в съдебната практика, доколкото този Указ е рецидив от миналото и носи характеристиките на тоталитарната държава, защото позволява със съдебно решение граждани да бъдат лишавани от свобода до 15 дни, без виновните да имат право да обжалват мярката за задържане. В хода на проучването ни обществената дискусия, започната от нас по този въпрос набра сила, проблемът бе експониран в публичното пространство и отношение по него взе и **омбудсманът на Републиката Константин Пенчев, който поиска от Народното събрание Указът да бъде отменен.**² Междувременно сезираният по този въпрос Конституционен съд се произнесе и определи критикуваната и от нас норма, като противоречаща на конституционните свободи на гражданите.

Изследвайки достъпа на гражданите до правосъдие, ние специално проучвахме прилагането на **Закона за закрила на детето и на Закона за защита от домашното насилие**, защото те имат за задача да гарантират правата на две силно уязвими групи в обществото. Практиката на съдилищата в това отношение не е особено богата, защото тези два закона са нови и все още малко познати на гражданите. От друга страна стремежът на магистратите да отсъждат строго според буквата на закона, като на второ място оставят принципите, залегнали в духа на нормата, създава практики, в които жертвите особено на домашно насилие не се чувстват ефикасно защитени. Възможността, след като предприемат съдебно преследване, те да станат обект на последващ тормоз, създава у тях впечатление за незащитеност. Много често тя се възприема като безпомощност от страна на държавата и нейните правоохранителни органи.

Наблюдението показва, че при прилагането на Закона за закрила на детето също се

² Изпълнена с прития законопроект към ЗПУКИ на 10.12.2010 г. от Народното събрание.

предпочитат практики и стереотипи от минало време. Много често, когато става дума за съдбата на деца, лишени от родителска грижа, магистратите постановяват настаняването на детето в социално заведение. Възможността за деинституционализация под формата на приемна грижа или възлагане на родителски права на роднини все още са рядко срещани изключения, които не можем да окажем като устойчиви практики.

Специално внимание мониторингът отдели на **прилагането на Закона за съдебната власт в съдилищата, Закона за предотвратяване и управление конфликта на интереси и спазването на Кодекса за етично поведение на българските магистрати.**

Независимо че никъде не са констатирани явни нарушения на техните текстове, у наблюдаващия екип се оформи трайното впечатление за формално спазване на нормите им. В същото време налице са поредица от действия, които показват, че в болшинството си съдийските колегии използват вратичките оставени в закона, за да не съобщят пълната информация за взаимовръзките и обвързаностите си. Например в голяма част от техните **декларации, подадени по ЗПУКИ, имената на свързаните лица се съобщават с инициалите им, размера на кредитите и финансираните ги банки са оставени неназовани.**

Повечето декларации не са огласени в електронните страници на съответните съдилища, с обяснението, че ги има в интернет страницата на Висшия съдебен съвет. Ситуацията показва отказ от истинска публичност, защото липсват данните на страниците на всеки съд и гражданите нямат улеснен достъп до декларациите по ЗПУКИ. Потвърждава се впечатлението ни, че въведените под силния натиск на Европейската комисия законови норми и правила за контрол върху поведението на магистратите, няма да донесе очаквания резултат, ако необходимостта от промяна не бъде осъзната и поета от самите жреци на Темида.

Обект на наблюдението бе и дейността на съдебните заседатели. В тази област напредък няма. Продължава практиката те да се избират по квоти, формирани на партиен принцип и гласувани от общинските съвети. Резултатът е включване на хора, познати в средите на политическите партии, но не винаги ползващи се с високо доверие в обществото. От друга страна отказът на съдебната администрация да се откаже от практиката на несистемния подбор, по който се разпределят заседателите за участие в делата, демотивира отговорните измежду тях и създава нагласа за формално присъствие на съдебния процес, което най-често се изразява в абсолютна пасивност.

Гражданското наблюдение на съда в рамките на проекта „Правосъдие близо до хората“ е седми по ред мониторинг, който Центърът на неправителствените организации в Разград провежда над съдилища в България отначало самостоятелно, а впоследствие заедно с останалите организации от Националната мрежа.

Проучването показва, че от времето на първото наблюдение, осъществено през 2004 година в рамките на съда в Разград, до приключването на настоящия проект, който обхваща 20 съдилища в Северна България, е натрупан сериозен опит в гражданската мрежа и е постигнато добро взаимодействие между неправителствения сектор и съдебните институции.

Вече е по-скоро изключение, отколкото правило първоначалната нагласа сред магистратите, да оспорват необходимостта от независим мониторинг върху елементи от работата на съдилищата, които са свързани с достъпа на гражданите до правосъдие, изграждането и публичния образ на съда, отчетността и прозрачността в неговата работа.

С времето гражданските активисти натрупаха опит, усвоиха и усъвършенстваха методиката на наблюдение. Събраните и анализирани данни от експертните екипи все по-точно и в развитие отразяват моментната картина на случващото се в съдилищата. Оценките и изводите на наблюдаващия екип са направени през призмата на обществената оценка, която държи сметка не за качеството на юридическите действия на магистратите, а за подходите в работата на съдилищата, с помощта на които гражданите получават достъп до правосъдните услуги.

Опитът показва, че темите на проучването и изводите от него представляват голям интерес за обществото и са широко коментирани от медиите. По време на мониторинга сме осъществили срещи и обсъждания на междинните и крайни доклади, организирани са 20 информационни срещи, 16 брифинг-срещи и 20 пресконференции; направени са над 62 публикации в печатни медии и 119 в електронни медии, от които 30 репортажи и интервюта. Ръководителят на проекта Георги Милков е участвал самостоятелно в 5 публицитични предавания, дал е 20 интервюта и е бил част от 2 обществени дискусии, организирани от местни и централни медии.

Публичността и общественото одобрение, които проектът „Правосъдие близо до хората“ постигна, са доказателство за неговата съдържателна същност и навременност. Той съвпадна с периода, в който българската съдебна система пое пътя на собственото си реформиране. **Процесът на модернизация протича бавно и трудно, като най-съществената съпротива срещу промените идва от страна на магистратския корпус.** В същото време у хората са налице нагласи и очаквания за радикални промени в дейността на съдебните институции, които да утвърждават върховенството на закона, да наказват виновните и да гарантират справедливостта в обществото.

Според нас опитът на Националната мрежа за гражданско наблюдение на съда, нагрупан по време на мониторинга от последните седем години, е сериозен принос на неправителствения сектор в цялостните усилия на обществото за реформи в българската правосъдна система. **Независимият поглед на гражданските активисти показва как хората днес възприемат и оценяват публичния образ на съда в България.**

Ние продължаваме нашата работа за граждански контрол над съдебните институции, като благодарим на всички подкрепили ни институции, организации, съдебни администрации, граждани и медии. Убедени сме, че такъв контрол е необходим, полезен и ефикасен способ за обществен натиск в посока на желаната от всички граждани у нас реформа в българската съдебна система.

Използвани съкращения:

ЕКЗПЧОС	Европейска конвенция за защита правата на човека и основните свободи
ЗАНН	Закон за административните нарушения и наказания
ЗКВООБ	Закон за контрол над взривните вещества, огнестрелното оръжие и боеприпасите.
ЗСВ	Закон за съдебната власт
ЗЗДН	Закон за защита от домашно насилие
ЗЗДетето	Закон за закрила на детето
ЗБГ	Закон за българското гражданство
ЗПУКИ	Закон за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси
СК	Семеен кодекс
ГПК	Граждански процесуален кодекс
НК	Наказателен кодекс
НПК	Наказателно–процесуален кодекс
КТ	Кодекс на труда
ТЗ	Търговски закон
УБДХ	Указ за борба с дребното хулиганство
НЧХД	Наказателно дело от частен характер
НОХД	Наказателно дело от общ характер

II. Препоръки

ПРЕПОРЪКИ КЪМ НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

- Да се въведе ограничение в Закона за съдебната власт, което да забрани магистрати да участват в държавни органи, каквито според нас се явяват изборителните комисиии, които са натоварени от държавата с подготовката, провеждането и контрола върху изборните процеси. Ние считаме, че участието на съдии в тези органи е предпоставка за смесване на властите и поставя магистратите в състояние на конфликт на интереси, особено в случаите, когато актове на комисиите се обжалват пред съда.
- Да отмени Указа за борба с дребното хулиганство, като противоречащ на Европейската конвенция за защита правата на човека и Административно-процесуален кодекс;
- Правителството, чрез държавния бюджет, да финансира специализирани програми за поправка на осъдени рецидивисти с доказани склонности към повторно извършване на престъпления.
- Държавата и общините да осигуряват институционална подкрепа на неправителствените организации или национални мрежи в подкрепа на жертвите на домашно насилие;³

Относно Закона за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси

- Да се възстановят старите текстове в Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси преди промяната от 30.03.2009 г.;⁴
- Да се изведе извън обхвата на вътрешноведомствения контрол процесът по установяване конфликти на интереси, за да се гарантира обективността на проверките и да се намалят възможностите за влияние и натиск;⁵
- Да се въведат механизми за стимулиране и защита на гражданите, които подават сигнали за конфликти на интереси;
- Да се създаде независим централен орган за проверка и установяване конфликти на интереси. В момента процедурите са блокирани и законът не се прилага, защото никой не може да принуди кмет, председател на държавна агенция или комисиия да направят проверка или да внесат доклад за евенуални обвързаности на длъжностно лице или публична фигура в съда;⁶
- Да се създаде централна система за докладване на случаите за конфликт на интереси, а специална интернет страница да ги прави достъпни за гражданите. Целият процес по управление и контрол върху сигналите и жалбите да се координира от независим орган, избран от Народното събрание;
- Да се разшири кръгът на задължените субекти по ЗПУКИ - съдебните заседатели да бъдат включени в списъка на лицата, заемащи публични длъжности по смисъла на закона.

³ Изпълнена с обявения конкурс за финансиране на НПО от държавния бюджет за 2011 г.

⁴ Изпълнена с приетия законопроект към ЗПУКИ на 10.12.2010 г. от Народното събрание.

⁵ Пак там.

⁶ Пак там.

- Да се въведат забрани, които не позволяват лица, уличени в конфликт на интереси, за които това е доказано с влязло в сила съдебно решение, да заемат държавни и общински длъжности, да получават публично финансиране и привилегии, полагащи се на работещите в публичния сектор;

ПРЕПОРЪКИ КЪМ ВИСШ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

- Да осигури възможност гражданите да заплащат съдебните такси в брой в сградите на съда.
- Да обяви мотивирана методика за избор на банкови институции, които да обслужват бюджета на съдебната власт. Основен критерий за избор на методиката да залегне показателят за най-малко или никакво оскъпяване на съдебните такси.
- Договорите за избор на банка и условията по тях да са едногодишни, за да бъде защитен в максимална степен общественият интерес;
- Да се разреши съдебните такси да се плащат в брой или с таксови марки, за да се избегне оскъпяване на услугата с допълнителни банкови такси.
- Без да се търси непременно законодателна промяна, да изгради механизъм, който да гарантира ефективно връчване на призовките, за да се избегне проточването на процеса заради нередовно призоваване;
- Да осигури специализиран софтуер за интернет страниците на съда, който да е в помощ на хората със зрителни увреждания.
- Да се осигури финансиране за специализиран щат на служители във всеки съдебен окръг, които да отговарят за „Връзки с обществеността“.
- Да се подобри процесът на управление на съдебните сгради, като се синхронизират действията на Висшия съдебен съвет и Министъра на правосъдието.
- Да се приеме национален план (визия) за архитектурно адаптиране на всички съдебни палати в България в съответствие със стандартите за достъпност на средата за хора с увреждания. В него да се посочат срокове, механизми за финансиране и отговорните за това институции.
- Да финансира неотложните ремонти в съдебните сгради и преустройството им, насочено към осигуряване на достъп за хората с увреждания – рампи, повдигащи устройства, тоалетни за хора с увреждания и други.
- Всички районни съдилища да изградят информационни центрове на партерните етажи в сградите за комплексно обслужване на гражданите, което да пести време и да създава улеснения. Центърът да бъде в помощ на уязвимите групи, като ги информира за техните права.

Относно дейността на съдебните заседатели

- Да подобри процедурата за избор на съдебни заседатели, за да се преустанови порочната практика общински съветници с ясна политическа обвързаност, да бъдат натоваарвани с обществени функции, които по презумпция изискват безпристрастност.
- Да се въведат ограничения, които не допускат за съдебни заседатели да бъдат избирани служители в общински администрации, кметски наместници, други държавни или общински служители.
- Определянето на основни и резервни съдебни заседатели да става чрез жребий, извършен от съдебния администратор, като това се протоколира.
- В интернет страниците на съдилищата да бъдат публикувани актуалните списъци с имената на съдебните заседатели.
- Съдебните заседатели да подават декларации за конфликт на интереси и да обявяват имуществото си пред Сметната палата, както правят това магистратите.

- Да приеме правила за етично поведение на съдебните заседатели, които да се публикуват на интернет страниците на съдилищата.
- Да разработи механизми за атестиране на работата на всеки съдебен заседател. Оценката да бъде критерий при номинирането му за последващ избор на същата позиция - ще се ограничи влизането на немотивирани и неангажирани съдебни заседатели в съдебния процес.
- В случаите на спешни производства е полезно всеки месец да се изготвя график с имената на съдебните заседатели, които могат да бъдат на разположение.
- При системно неизпълнение на задълженията от страна на съдебен заседател, да се прилага чл. 71 от ЗСВ, който придвижда освобождаване от длъжност.
- Да се предвидят парични глоби за съдебни заседатели, които отказват да изпълняват задълженията си, ако не са посочили за това основателни причини.
- Съдебните заседатели да участват активно в съдебните процеси – да задават въпроси, които да изясняват доказателствата в съдебното заседание и да помагат за вземане на ефективно решение.
- Периодично (на 6 месеца) провеждане на обучения за запознаване на съдебните заседатели със законите и измененията в тях;

Препоръки за прилагане на Кодекса за етично поведение на българските магистрати

- Да се подобри капацитетът на етичните комисии, натоварени да следят за спазването на Кодекса, като членовете им преминат обучение по проблема. На интернет страницата на всеки съд да се публикува състава на местната съдийска комисия по професионална етика, както и нейните решения, свързани с постъпилите и разглеждани сигнали
- Съдиите да декларират участие в организации и клубове, които могат да поставят под съмнение тяхната непристрастност, приятелска или друга обвързаност, като ловни дружинки, спортни клубове, благотворителни организации (Rotary club, Lions club, Орден на тамплиерите), други.
- Комисията по професионална етика и превенция на корупцията към ВСС да следи системно спазва ли се Кодексът за етично поведение от магистратите – да предприема необходимите действия в случаи на нарушения.
- Делата с голям обществен интерес да бъдат разглеждани в друг съдебен окръг, където съдиите нямат обвързаност с участниците.

Препоръки за прилагане на Закон за предотвратяване и установяване конфликт на интереси (ЗПУКИ)

- Публикуваните декларации на електронната страница на Висшия съдебен съвет да бъдат на отделни файлове, за да може да се улесни търсенето и прочитането им. Всяка декларация да бъде на отделен файл, за да се отваря конкретен документ, а не обща разпечатка, съдържаща данните на всички съдии у нас.
- Висшият съдебен съвет, като колективен орган за назначаване, да създаде надежден механизъм за наблюдение и контрол на съответствието на подадените данни в декларациите на магистратите с фактическата действителност.
- При настъпили промени в обстоятелствата, те да се отразяват веднага в декларациите на магистратите и служителите. Всички последващи декларации да бъдат публикувани на интернет страниците на съда и ВСС.
- Да се актуализира своевременно информацията от електронната страница на съда, както и декларациите на съдиите в страницата на ВСС.
- На интернет страницата на всеки съд да се публикуват декларациите по ЗПУКИ на работещите съдии.

- Съдиите и съдебните служители да изпълняват стриктно задълженията си да декларират всички задължителни данни, включително трите си имена, длъжност, размер на кредити, имена на банки, имена на свързани лица.
- Всички действащи съдебни заседатели, държавни съдебни изпълнители и съдии по вписванията от Районен съд да публикуват декларации за наличие или липса на конфликт на интереси по реда на закона.
- Съдии, прокурори, държавни съдебни изпълнители и съдии по вписванията да подават винаги декларации при настъпили нови обстоятелства, както повелява законът.
- Декларациите за конфликт на интереси да се подават всяка година.

За прилагане на Указ за борба с дребното хулиганство

- Законодателят да предвиди в УБДХ възможност за обжалване на решението на съда пред административния съд. Изпълнена с Решение №3/04.05.2011 г. по Конституционно дело №19/2010, съдия докладчик Евгени Танчев, (Обн., ДВ, бр. 38 от 17.05.2011 г.)⁷
- Местата за задържане на лица и изтърпяване на административни мерки трябва да станат обекти с обществено предназначение по смисъла на Закона за здравето, за да се осъществява административен контрол върху тях.
- Наказанието „задържане в поделенията на МВР“ по УБДХ да бъде прилагано само в места, които да отговарят на основните европейски стандарти за сигурност и хигиена.
- Съдиите задължително да вписват в съдебния акт, че осъдените имат възможност да обжалват решението пред Административен съд в 14 - дневен срок. Изпълнена с Решение №3/04.05.2011 г. по Конституционно дело №19/2010.8
- Да се синхронизира съдебната практика по отношение на вида и размера на наказанието по смисъла на УБДХ. Бихме препоръчали ВАС да изготви указания за определяне размера на наказанието „задържане в поделенията на МВР.“
- Съдът да събира и други доказателства (документи, свидетели), освен посочените от полицията. МВР е заинтересована страна и не може да създаде максимално впечатление за обективност и достоверност на констатациите.
- Съдът да събира доказателства за всички полицейски действия, предприети към наказани граждани по УБДХ, преди внасяне на преписките в съда. Полицията да представя всички налични данни за регистрация или налагани други наказания на обвинените граждани по УБДХ (например актове по Закона за МВР и други).
- По силата на надзора за законност прокуратурата да изисква от полицията задължително да ѝ представя информация за всички актове и действия по УБДХ, преди внасянето им в съда.
- При съставяне на акт за дребно хулиганство Полицията винаги да предоставя възможност на провинилото лице да напише възражения, ако то има такива.

Относно прилагане на УБДХ по актове, съставени срещу непълнолетни

За охраняване правата на децата и спазване на гарантираните човешки права, предлагаме да се обърне специално внимание на тези производства:

- Съдебните дела да не се разглеждат веднага, а да се прецени общественият им интерес, като се изпълнят препоръките в т.2 и т.3;
- Да се уведомява задължително Дирекция „Социално подпомагане“ и Отдела за закрила на детето, като се изиска становище и доклад от тях, съгласно нормите на За-

⁷ www.constcourt.bg/Pages/Document/default.aspx?ID=1535, страница на Конституционен съд.

⁸ Пак там

кона за закрила на детето.

- Да се уведомява задължително прокуратурата и да се изисква становище от нея по всяко конкретно съдебно дело (внесена полицейска преписка).
- Прокуратурата да участва в съдебните производства по УБДХ срещу непълнолетни младежи, обвинени в нарушение на обществения ред.
- Да се избягва налагане на наказание „задържане в поделенията на МВР“ на непълнолетни граждани съгласно УБДХ, защото то не е ефективно и там липсват нормални условия за изтърпяването му. Младежите в тази възраст трябва задължително да посещават учебни занятия, а съдът с подобна санкция препяства достъпа им до образование.
- Да се прилага разпоредбата в УБДХ (чл 1. (4)), която придвижда да се прекратяват съдебните дела, а случаите да се насочват към местните КБППМН и детски педагогически стаи на МВР.
- Да се създаде регистър в полицията за налаганите наказания по УБДХ „задържане в поделенията на МВР“, който да се контролира от прокуратурата.

Препоръки за прилагане на Закона за съдебната власт и Закона за адвокатурата

- За да се намали броят на отлаганите съдебни дела, магистратите да налагат глоби за отсъствието на свидетелите от съдебни заседания.
- Да се създаде надежден механизъм за наблюдение на случайното разпределение на делата. Гарантираната публичност на този процес може да се постигне, като редовно се отправят покани да присъстват журналисти.
- Всички адвокати да спазват чл.40, ал.7 от Закона за адвокатурата, и да се явяват в съдебно заседание облечени в тоги. Съдиите да санкционират защитниците, които нарушават правилото.
- В съдебните палати да се обособят читални, където граждани, адвокати и вещи лица да могат спокойно да се запознават с делата.
- Съдебната охрана да проверява всички лица, които желаят да влязат в съдебната палата.

Препоръки за прилагане на Закон за закрила на детето

- В съдебните палати да се обособят отделни помещения за изслушване на деца – т.нар. синя стая.
- В съдебните заседания да участва експерт-психолог (социален работник), който да подпомага децата, когато има назначено изслушване.
- Съдебните процеси по този закон да се разглеждат винаги с участието на прокурор, защото интересите на децата не винаги съвпадат с тези на техните законни представители.
- Съдът да не допуска да се разглежда съдебно дело, свързано с деца, без на страните да е осигурена адекватна адвокатска защита и представителство.
- В случаи на постъпили молби за прилагане на мерки за закрила на детето (ограничаване на родителски права или настаняване в приемно семейство), съдът да назначава съдебен оглед в жилището.
- Съдът да указва на Дирекциите „Социално подпомагане“ и Отделите за закрила на децата да предлагат алтернативни решения за настаняване на детето, различни от институционализация. В ЗЗДетето и ЗСП са предвидени варианти на социални услуги в общността, като „Приемна грижа“, центрове за обществена подкрепа, дневни центрове, други.
- Да се установи практика съдът да насочва родителите към специализирани програ-

ми в полза на укрепване на връзката им с децата и повишаване на родителския капацитет.

- Да се насърчава практиката на сътрудничество между ангажираните институции със закрилата на децата и неправителствените организации, които работят по този проблем у нас.

Препоръки за прилагане на Закон за защита от домашното насилие

- Да се въведе практика, при която съдът служебно да проверява имущественото състояние на ответника, преследван от закона за домашно насилие, за да може да се определи адекватно размерът на паричната глоба, налагана на виновния по чл 6 (4).
- Законът да предвиди механизъм, при който съдът може да открие обстоятелствата, наложили пострадалият гражданин да оттегли жалбата си от съда. Проучването да има за цел да предпази жертвите от повторен натиск, който се прилага върху тях, за да се откажат от съдебна защита.
- Да се ускори разглеждането на съдебните дела, с цел превенция на бъдещи конфликтни ситуации, които биха принудили жертвите да изтеглят съдебните жалби – съдът да насрочва открито съдебно заседание преди установения краен срок от 30 дни.
- Отказът на извършителите за участие в специализирана програма да се криминализира, като се приложат наказания, предвидени в НК.
- Да се предвиди законова възможност съдът със свое решение да задължава виновния за домашното насилие да заплаща разходите по възстановителната програма на пострадалите и таксите за личното му участие в специализираните програми срещу агресията.
- При повторен акт на домашно насилие, в нарушение на съдебна заповед, размерът на глобите да се увеличава двойно.
- Националната агенция за приходите да прилага мерки за ефективно събиране на наложените съдебни глоби, за да се засили санкциониращия характер на закона.
- Да се преразгледа и усъвършенства ефективността на Инструкцията за взаимодействие и обмен на информация на НАП с Висшия съдебен съвет.⁹
- Необходимо е да се създадат сериозни механизми всички длъжници да плащат задължително наложените глоби: институциите, местните власти и банките да не обслужват длъжниците, да не може да се регистрира моторно превозно средство, прехвърляне на собственост.
- Да се изработят механизми за взаимодействие между полицията, прокуратурата и съда по прилагане на Закона за защита от домашното насилие.
- Агенцията за социално подпомагане, съвместно с Министерство на правосъдието, което е отговорно за прилагане на ЗЗДН, да утвърди методика за нови социални услуги по превенция на домашното насилие.
- Държавата да подкрепя създаване на постоянно действащи центрове, в които пострадалите лица да могат да получат квалифицирана помощ, за да се възстановят, да могат да продължат съдебните дела и получат съдебна защита.
- Прокуратурата ясно и недвусмислено да се ангажира с контрола по изпълнението на съдебните решения и заповеди. Неизпълнението на съдебно решение по този закон да се криминализира.¹⁰
- Да се организира информационна кампания за популяризиране на закона и годишни срещи за запознаване с практиките и промени в законодателството.

⁹ До 05.2010 г. документът има действие между Агенцията за държавни вземания, която се вля в НАП.

¹⁰ Препоръката е изпълнена с промяна на чл.296 от НК, в сила от месец април 2009 г.

Препоръки за прилагане на Граждански процесуален кодекс

- Да се преустанови практиката да се насрочват няколко граждански дела в един и същ час, защото това води до нарушение на предварителните графици и създава напрежение у гражданите, които чакат продължително време да започнат закъснелите процеси.
- Да се следи за редовното призоваване с цел подобряване на ефективността на работа и намаляване на броя на отложените дела.
- Да се използва системно призоваването чрез интернет, за да се подобри значително процесът на призоваване.
- Да се подобри системата на заплащане на призовкарите - да бъдат стимулирани, когато успеят да връчат призовките.
- При делата за издръжка на деца съдът да издирва служебно доходите на родителя, за да бъде осъден да плаща издръжка според възможностите си, а не каквато е масовата съдебна практика в момента, да се присъжда универсален за цялата страна минимум.

Препоръки за прилагане на Наказателно-процесуален кодекс

- Необходимо е да се анализира практиката по прилагане на член 78 а от НПК, за да гарантира не формално наказание, а да има оздравителен ефект за обществото.
- Съдът да прилага по-строги мерки за обезпечаване неявяването на участник, за да не се отлагат заседанията по наказателни дела.
- Справките за съдимост на подсъдимите да се изискват и прилагат към съдебните дела преди началото на всяко заседание за разглеждане на делото, за да не става това повод за отлагане на съдебните процеси.
- Прокуратурата да внася обвинителни актове в съда в приемливи за обществото срокове. Да се осигури навременно призоваване и присъствие на свидетели по дела, с което ще се намали броят на отлаганите дела.
- Съдът да изисква по-ефективно и ангажирано участие в процеса на служебните защитници.
- Да се регламентира комуникацията между съда и адвокатските колегии в случаите на определяне на служебен защитник - целта е да се гарантират максимално правата на участниците в процеса;
- По-строг контрол и обезпечаване невъзможността обвиняеми и подсъдими да напускат страната, докато се води наказателен процес срещу тях.

III. Аналитична част

От първото проучване, проведено през 2004 година върху дейността на съдилищата в Разград до реализацията на последния проект, организацията изпълнител придоби опит и умения, натрупа капацитет, способен да обучи и организира Национална мрежа за наблюдение на съда. Въз основа на методика, предложена от Институт „Отворено общество“, създадохме успешни практики за граждански контрол върху съдебната система, който допринесе за положителните промени в механизмите за функциониране на третата власт и спомогна за повишаването на откритостта и прозрачността в дейността на съдилищата.

Наблюдаващият екип смята, че е налице видим напредък в работата на съда по темите и проблемите, предмет на мониторинговите проучвания, осъществени от Центъра на НПО в Разград през последните седем години.

Напредък е отразен и в последния междинен доклад на Европейската комисия от месец февруари 2011 г., която отбелязва, че *„България поддържа ангажимента си за продължаване на съдебната реформа, но за да се защити реформаторския устрем, трябва да се задълбочат усилията в тази насока.“*¹¹

Много от регистрираните факти и коментирани от нас реалности в първите издания на гражданското наблюдение са вече история, а практиката на съдилищата в тези отношения е променена в положителна посока. Това е станало както с промени, породени от усъвършенстването на законите в частта им, която осигурява бързина и ефективност на съдопроизводството, така и с подобрените практики в организацията и обслужването на гражданите, които отделните магистратури са постигнали.

Наблюдението обаче показва, че съществуват сфери във функционирането на съдебните институции у нас, в които **важни за реформата в правосъдието новоприети закони се спазват повече формално, отколкото по същина**. Според нас наблюдавани и в настоящия мониторинг практики прикриват нежеланието за истинска промяна, което доминира сред магистратите. Опитите да се заобиколи законът, като се следват отхвърлени от обществото стереотипи, показват, че промените в областта на морала и следването на високи етични стандарти в средите на магистратския корпус, тепърва предстои да се случат.

Гражданското наблюдение има основна задача да анализира достъпа на хората от уязвими групи до правосъдие. Специално внимание бе отделено на възможностите, които съдилищата осигуряват за хората от уязвимите групи и на равния достъп до правосъдие.

Целта на проекта е да се установи и има ли положително развитие в съдебните практики, сравнени с резултати от предишни наблюдения и да се насърчат реформите в съдебната система на местно ниво. Затова в тримесечните доклади отчетливо са отбелязани констатираните промени в съдилищата, които са били обект на мониторинг в предходните години.

На специален фокус гражданските наблюдатели поставиха темите и проблемите, свързани с публичното поведение на магистратите, съотнесено към нормите, заложили в Кодекса за етично поведение на българските магистрати. Проследени са практиките по прилагането на Закона за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси в отделните съдилища, както и следването на принципите на прозрачност и откритост, чрез кои-

¹¹ www.mediapool.bg/show/?storyid=176318, Междинен доклад на Европейската комисия до Европейския парламент и до Съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка, 18 Февруари 2011

то съдилищата трябва да информират обществото за своята работа.

Проучването проследи и анализира ролята и мястото на съдебните заседатели в прораздавателната система у нас. Отбелязани са механизмите, по които става техният избор, описана е системата, която съдебните администрации прилагат при разпределянето им в помощ на съдийските състави. На критика е подложен формалистичният подход, към който системата се придържа в момента спрямо съдебните заседатели. Направени са предложения за промяна в нормативната уредба, които да повишат ролята на заседателите в процеса и да помогнат тази отговорна за обществото функция да бъде възлагана на авторитетни и независими личности.

Докладът за напредъка на съда отразява основните изводи и препоръки от издадените по време на проекта пет аналитични документа от гражданско наблюдение по приложение на наблюдаваните закони и достъпа на уязвимите групи до правосъдие в 20 съдилища в Северна България.¹²

Целта на докладите е да представят мнение как гражданите възприемат процесите в съдебната институция. Ние не поставяме оценка на районните съдилища как водят съдебните дела или дали са справедливи съдебните решения.

Докладите за гражданско наблюдение по различни теми в съда имат три важни ефекта:

1. Показват съдебната система през погледа на гражданите;
2. Те са деликатен граждански натиск и въздействие за положителни промени в прораздаването;
3. Съдът се учи и подобрява своята работа от опита на други съдилища, като иновативна форма на учене „чрез правене“. Чрез размяната на информация и обмяната на опит между различните съдилища, включени в гражданското наблюдение, се създава естествен процес на положителна промяна в съдебната дейност.

КОДЕКС ЗА ЕТИЧНО ПОВЕДЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ МАГИСТРАТИ

Кодексът за етично поведение на българските магистрати е сравнително нова норма за българската практика. Кодексът има задачата да играе ролята на вътрешен регулатор, който да рамкира етичното поведение на магистратския корпус, да гарантира, че жреците на Темида ще спазват неписаните в закона правила за морална чистота и безпристрастност.

Кодексът допуска всяка съдийска колегия сама да избира свои представители, които да членуват в регулаторния ѝ орган и на местно ниво да се определят правилата и механизмите, по които ще работи той.

Мониторингът установи, че и тук всички формални критерии за прилагането на Кодекса са спазени, както и при Закона за предотвратяване и установяване конфликта на интереси. Във всички съдилища има създадени регулаторни комисии, натоварени да следят за етичното поведение на съдийското съсловие. Никъде обаче не са публично обявени правилата, по които ще действа тази комисия. След нашия доклад за наблюдението на първа и втора група градове в много от страниците на съдилищата са публикувани правилата за работа на тези комисии. Добър напредък в тази посока показват районните съдилища в градовете Велико Търново, Враца и Червен бряг.

Не са заявени пред обществото механизмите, по които съответната комисия може да бъде алармирана със сигнал, жалба или друг вид оплакване. Независимо, че Кодексът действа вече две години (от м.май 2009 г.), в нито един съд специално работещата по него комисия не е заседавала, нито е излязла с решение, становище, наказание или поощрение на отделен магистрат. В същото време в публичното пространство у нас са обсъжда-

¹² www.watch.ngo-rz.org/files/deinosti.htm, страница на Национална НПО мрежа за гражданско наблюдение на съдебната власт, рубрика Дейности.

ни десетки случаи на съдийски практики, отделни постъпки на съдии, действия на съдебни администрации, които обществото оценява като неприемливи от морална гледна точка. Липсва информация дали тези събития, факти или обстоятелства не са станали предмет на вътрешно обсъждане в колегията. Не се наблюдава прозрачност при заседанията на въпросните комисии – липсва информация относно обекта на обсъждане. Нашето мнение е, че специално създадените етични комисии не функционират.

В нито един от 20 наблюдавани съдилища етичната комисия не е поискала декларациите по ЗПУКИ на колегията да се огласят на местно ниво, което показва пасивността на местните органи, натоварени да следят за етиката и морала на магистратите. Лоша практика е, че декларациите на съдиите ги има само в страницата на Висшия съдебен съвет, а не са публикувани в интернет страниците на съдилищата. Затруднява се търсенето на декларация на конкретен магистрат в огромния масив от информация, публикуван от ВСС. Той предизвиква и въпроси дали зад това не се крие стремеж да се спестят истини и неудобни въпроси. Нежеланието на съдийските колегии относно прекия обществен контрол, само потвърждава констатацията ни, че опитът да се въведат законови норми и правила за контрол върху поведението им няма да донесе очакваните резултати. Необходимо е те да осъзнаят нуждата от промяна, за да бъде улеснена и съдебната реформа.¹³

ЗАКОН ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ И УСТАНОВЯВАНЕ КОНФЛИКТ НА ИНТЕРЕСИ

Основен акцент в наблюдението, насочено към изясняването публичния образ на съда, е проучването на практиките по прилагането на Закона за предотвратяване и установяване конфликта на интереси.

Екипът от наблюдатели провери и анализира всички декларации, подадени от магистратите в наблюдаваните съдилища, в които те описват своите зависимости, обвързаности и възможни конфликти на интереси, свързани с родство, служебно положение или финансови взаимоотношения.

Проучването показва, че магистратите са попълнили исканите от тях сведения в срок. Почти никой от стотиците декларатори обаче не е съобщил пълните и точни данни, които се очаква той да обяви пред обществото. Масова практика е съдиите да попълват имената на свързаните с тях лица само с инициали. Голяма част от магистратите, които имат кредити не съобщават размера на задълженията си, нито банката, на която са длъжници.

Има случаи на подадени декларации с инициали, за които се установява, че са на починал магистрат. В друг съд не са съобщени коректно или са въобще подминати взаимовръзки със свързани лица, които са обществено известни и биха могли да повлияят на обективността на правораздаването.

Според нас тези „пропуски“ са направени съзнателно от жреците на Темида. На въпросите защо са налице съответните неясноти в декларациите, авторите на документа или техните административни ръководители обясняват, че законът не забранява това. Подобна е и логиката, която се споделя от Висшия съдебен съвет, на чиято интернет страница са огласени всички декларации на магистрати. Видимо ръководният орган на българската съдебна система не е против новоприетия у нас закон за осветляването на зависимостите, който бе гласуван под силния натиск на Европейската комисия, да се спазва строго формално.

Според нас на този етап у магистратското съсловие не е налице воля за морален катарзис, която да наложи действието на закона според неговия дух, а не според буквата му.¹⁴ Публикуваните декларации по ЗПУКИ разкриват колкото може по-малко за зависи-

¹³ www.watch.ngo-rz.org/files/deinosti/gn8.pdf, Тримесечен аналитичен доклад от гражданското наблюдение на съдилища във Велико Търново, Кубрат, Ловеч и Разград, януари 2011 г., стр. 9.

¹⁴ www.watch.ngo-rz.org/files/deinosti/gn8.pdf, Тримесечен аналитичен доклад от гражданското наблюдение на съдилища във Велико Търново, Кубрат, Ловеч и Разград, януари 2011 г., стр. 71: „Няма напредък по направената на Център НПО – Разград констатация от 2007 г.: „Брачното съжителство, емоционалните обвързаности, бизнесположенията, политическата ангажираност, когато са налице между магистрати в един съдебен окръг, създават конфликт на интереси“: www.ngo-rz.org/archives/gn4.pdf - Доклад за гражданско

мостите на деклараторите, а информацията от тях да е колкото може по-труднодостъпна.

Декларациите могат да бъдат намерени на електронната страница на ВСС, но отсъстват от информационните масиви на интернет страниците на отделните съдилища. В една малка част от страниците на съдилищата декларациите са публично достъпни, но целият масив от данни е събран в общ файл. Необходимо е да се проучат данните от десетки други декларации на съдии, за да се открие информацията за конкретен съдия.

Нито един магистрат не е бил порицан или наказан, защото не е съобщил в декларацията си пълната и цялостна картина на личните си взаимовръзки и обвързаности, които биха повлияли на работата му в правораздаването. Не се изисква задължителното ново деклариране веднага, когато настъпят промени в обстоятелствата.

УКАЗ ЗА БОРБА С ДРЕБНОТО ХУЛИГАНСТВО

Наблюдаващият екип включи мониторинга върху Указа за борба с дребното хулиганство и неговото прилагане в процеса на работата по цялостното проучване, след като съдебни практики в отделни градове показваха подходи, които ние считаме, че трябва да бъдат публично обсъдени и отменени.

Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда възприема текстовете на УБДХ, като рецидив от миналото. Прилагането му като санкционираща и превъзпитателна мярка днес, считаме за много спорно от гледна точка на човешките права. Указът нарушава правата на гражданите, като им налага наказание „задържане в поделенията на МВР“ до 15 денонощия. Много често местата за изтърпяване на наказанието не отговарят на минималните санитарни изисквания.

Статистиката показва, че броят на приключилите съдебни дела, заведени по УБДХ, е сравнително пропорционален на започналите по тези текстове производства. Практиката на прекратяването на дела, по които се търси отговорност с помощта на УБДХ, е непоследователна и противоречива дори в рамките на един съд. Например през 2007 година в град Разград са прекратени 16 процеса, но в следващата 2008 година такъв случай няма. В град Варна прекратяването на дела, заведени по УБДХ следва низходящ ред, като през 2007 те са 3, през 2009 – 1, а през първата половина на 2010 г. няма регистриран случай. Наблюдава се трайна тенденция през последните години за намаление с около 20% на разгледаните дела по този указ в Районен съд – Русе. Невъзможността да се изведе зависимост между различните градове показва, че решенията по УБДХ са до голяма степен по лична преценка на магистрата за степента на обществена опасност.

Събраните данни показват, че в отделни районни съдилища остарелият Указ се прилага доста активно и с цялата му формална строгост. В град Разград например с най-тежката мярка „задържане в поделенията на МВР“ до 15 денонощия са наказвани дори непълнолетни лица.

В голяма част от съдебните процеси по УБДХ подсъдимите се явяват пред съда без адвокат. За основни доказателства за тяхната вина се приемат показанията на полицейските служители, които са заинтересована страна и въз основа на съставения акт за нарушение е започнал процесът.

Друг недопустим от съвременна гледна точка проблем е, че наказанието „лишаване от свобода“ следва да се изтърпява в местните подразделения на МВР.

Притеснени от изброените факти и обстоятелства ние започнахме последователна кампания за промяна в УБДХ и окончателното му отменяне в България. В хода на обществената дискусия ние срещнахме разбиране от Националния омбудсман Константин Пенчев, който предложи на Народното събрание Указът да бъде отменен. Казусът беше внесен и в Конституционния съд, който през месец май 2011 година се произнесе утвърдително: Центърът на НПО в Разград беше конституиран, като страна по образуваното дело и

наблюдение на съда в Разград, Добрич, Силистра, Търговище и Шумен, септември 2007 г.

представи становище в подкрепа на искането за обявяване на оспорената разпореда за противоконституционна.¹⁵

ЗАКОН ЗА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

Спазването на Закона за съдебната власт влияе изключително много върху усещането на гражданите за достъпа им до правосъдие. Стриктното прилагане на уредените в него норми води до удовлетвореността им от работата на съдебната система.

Наблюдението констатира, че в почти всички подложени на мониторинг съдилища формалните изисквания на закона се съблюдават доста стриктно. В съдилищата действа правилник за вътрешния ред, който урежда работата в съдебните зали и в канцелариите. В коридорите на съдебните палати има информация за отделните служби, кога работят, какви функции изпълняват. По правило указателни табели показват разположението на зали и административните звена. Навсякъде е въведено непрекъснато работно време за съдебните канцеларии и те обслужват граждани по принцип целодневно. Все по-рядко се наблюдават изключения от това правило. Подобна организация дава възможност на всеки работещ да потърси и получи административна услуга от съда в обедната почивка.

Определяме като добра съществуващата практика съдилищата да изнасят на видно място в съдебните палати важни за гражданите формуляри, документи и бланки, както и указания за тяхното попълване. Насърчение заслужава и решението на много административни ръководства на съдилищата да оповестяват публично важни заповеди на председателите на съдилищата и други административни актове, които имат значение за работата на магистратурата и услугите, които тя предоставя на гражданите.

Проучването на екипа от наблюдаващи установи, че дневниците и книгите в съдебните канцеларии и деловодства се водят прилежно и съобразно закона. На много места те продължават да се попълват върху хартиени носители и прехвърлянето им за съхранение върху електронен носител или е започнало наскоро или още не е стартирало.

Интересна тенденция показва въведеното преди няколко години от Закона за съдебната власт задължение юристите да влизат в съдебните зали, облечени в тоги. Заложената в Закона норма се спазва повсеместно от съдиите и прокурорите, но в почти всички съдилища не се уважава от адвокатите. Защитниците влизат в залата облечени цивилно и като най-често обяснение за нарушението на закона сочат липсата на стаи в съда, където да обичат тогите си. Подобно твърдение бихме приели за основателно, ако нарушения не бяха регистрирани и в съдилищата, където има „адвокатски стаи“.

Съдът в Кубрат попада в групата на най-малките съдилища и показва много добри резултати относно бързина на съдопроизводство и процент на обжалвани съдебни актове (6%). Съдиите са обективни, успяват да поддържат реда в залата. Делата започват в насроченото време и се движат по установената процедура. Няма закъснения в започването на делата по ЗСВ. Съдиите са облечени в задължителните за тях облекла - тоги. Магистратите изпълняват задълженията си и запознават страните с правата им по делата.

Прави впечатление, че демонстративното нарушаване на закона, който урежда работата на самите съдилища, не се санкционира от магистратите. Почти няма случаи на налагане на глоби, липсват дори забележки към защитниците, когато те влязат в залата без тога. В някои по-малки съдилища са забелязани парадокси и двойни стандарти спрямо адвокати от местните колегии и такива, които идват от столицата или други големи градове. Местните адвокати обличат тоги, защото съдиите по принцип са изисквали това от тях и с времето са ги приучили да спазват закона. „Гастрольорите“ от големите кантори обаче видимо възприемат себе си като особено значими и не се съобразяват с практиката в местния съд.

Усещането за двоен стандарт в българското правораздаване е обществен феномен, който макар да не се признава от магистратите съществува в обществото и ерозира дове-

¹⁵ www.watch.ngo-rz.org/files/deinosti/gn7.pdf, Тримесечен аналитичен доклад от гражданското наблюдение на районни съдилища във Варна, Добрич, Русе и Търговище, октомври 2010 г., стр. 12-13.

рието на гражданите във върховенството на закона. След проведени лични разговори на наблюдателите с граждани, потърсили услугите на правораздаването у нас, става ясно, че те не вярват в правосъдието. В публикации в медиите са изнесени много факти, които хората обобщават в показателната за българската действителност народна пословица: „За милиони няма закони, за кокошка няма прошка.“ Тя илюстрира битувашото сред хората убеждение, че осъдителни присъди се дават за дребни престъпления, докато авторите на крупни злоупотреби с обществени средства успяват да се измъкнат ненаказани, защото имат високо служебно положение, финансово и политическо влияние.

Азбучната за българското общество истина беше гласно изказана от посланика на САЩ в България НП Джеймс Уорлик на конференция за националната сигурност, проведена през месец април 2011 година в София.¹⁶ Форумът беше организиран от Асоциация „Джордж Маршал – България“ и предизвика остри полемики. Представителите на съдебната власт на най-високо ниво у нас отхвърлиха категорично подобна теза, като с несъгласието си влизат в противоречие със съществуващите обществени нагласи у нас, регистрирани многократно от социологическите изследвания за степента на доверие в българската правосъдна система.

Ако един факт се отхвърля от професионалните среди, чиято работа той подлага на критика, това не го прави по-малко обективен или обществено значим. Доказателство за това даде и посланикът на Германия у нас НП Матиас Хьопнер, който дни след колегата си Уорлик повтори тезата за двойния стандарт на българското правосъдие, независимо от несъгласието на магистратската колегия с подобни изводи.¹⁷

Усещането за ефективността на българското правосъдие се формира и от сроковете, в които съдът решава споровете на гражданите. Налице са две тенденции, които илюстрират отново тезата ни, че в съдебната система у нас действат двойни стандарти. От една страна резултатите от наблюдението сочат, че в мнозинството от процесите е налице ускоряване на съдебното производство. Премахнати са възможностите за безкрайно отлагане на съдебните дела, чрез различни процедурни хватки, прилагани от засегнатите страни.

Изнесени в медиите резултати от проверки на Съдебния инспекторат към ВСС обаче показват, че съдебни дела с голям материален интерес, процеси заведени от граждани, пострадали от правосъдието, наказателно преследване срещу определени „VIP подсъдими“, се точат безкрайно във времето и това става с активното съдействие на определени магистрати. Констатирани са „висящи дела“, заведени през 1993 година, по които пострадали граждани от престъпления още не са получили правосъдие за нанесените им щети. Спор за собственост продължава шест години, като през това време „временен синдик“ се разпорежда с имуществото на засегнатите.

Неспособността на съдилищата да гарантират опазването на доказателствата за извършени престъпления е установен проблем на българското правосъдие, който руши вярата в него. Проверка на Инспектората към Висш съдебен съвет е установила, че има съдилища, в т.ч. и наблюдавани от нас (Кубрат и Търговище)¹⁸, в които не се изготвят протоколи за приемане на веществените доказателства, което поставя под въпрос и тяхното съхранение. Това затруднява наказателното дирене и е предпоставка вината да не може да бъде доказана в съда.

В случаи на прекратени наказателни процеси по тази причина или спиране разследване срещу заподозрян с изяснена самоличност, но липсващо общодържавно издирване, хората считат, че причина са магистратите. У гражданите се засилва убеждението, че подобни пропуски са продиктувани от корупционни схеми и зависимости и целта на подоб-

16 www.segabg.com/online/new/articlenew.asp?issueid=8889§ionid=2&id=0000401, Главният прокурор и съдия №1 възроптаха срещу американския посланик, 05.04.2011 г.

17 www.mediapool.bg/show/?storyid=178734&srcpos=19&p=4, Посланикът на Германия Матиас Хьопнер: В България има недосегаеми от правосъдието. В страната все още няма гражданско общество, а темата за престъпването на ДС и елитите е табу, 26 Април 2011

18 www.segabg.com/online/new/articlenew.asp?issueid=8889§ionid=2&id=0000401, Главният прокурор и съдия №1 възроптаха срещу американския посланик, 05.04.2011 г.

ни действия е с помощта на давностните срокове да се избегне правосъдието.

Специално внимание наблюдаващият екип отдели на системата за разпределение на съдебните дела. Ръководствата на почти всички съдилища декларират, че това става на принципа на случайния подбор. Повечето съдилища ползват за целта компютърни програми, при които жребият решава кое дело на кой съдия ще бъде поверено.

Все още е трудно да се установи спазва ли се системно този принцип, защото няма практика при разпределението на делата, дори когато става дума за процеси от голям обществен интерес, жребият да се тегли публично в присъствие на журналисти и граждански активисти.

Отхвърлянето на подобна възможност създава условия за изключения, за които обществото научава случайно, само ако заинтересованата страна ги оповести. Например стана ясно, че през месец май 2011 г. дело от голямо обществено значение за съдбата на Пловдивския панаир е било разпределено на определен съдия, в противоречие на принципа на случайния подбор. Ищец по делото е държавата в лицето на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, а ответник е частна компания. Държавата поиска отвод на избора от административното ръководство съдия и настоя Висшият съдебен съвет да разследва случая.

ДЕЙНОСТ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

Съдебните заседатели имат важна роля в наказателните процеси, като част от съдебния състав. Те представляват цялото общество и всъщност са гражданското участие и гражданският контрол върху действията на съда при водене на делото. Съдебните заседатели могат да променят посоката на процеса, имайки равни права със съдията, съгласно Закона за съдебната власт.

Наблюдението показва, че **няма напредък в организацията на работата съдилищата, свързана с участието на съдебните заседатели в процесите**. Липсват положителни промени, които да осъвременят и наситят с истинско съдържание този обществен институт.

Продължава практиката съдебните заседатели да се избират по квоти, формирани на партиен принцип и гласувани от общинските съвети. Практиката, наложена до момента предполага, че в състава влизат лица, познати в средите на политическите партии, но не винаги ползващи се с високо доверие в обществото.

Съдебните заседатели продължават да участват в съдийските състави по начин, който не може да се определи като системен. В много малко съдилища тяхното включване в процеса става на принципа на случайния подбор. Подобна практика има в Окръжен съд - Разград, където изборът става с помощта на компютърна програма, която гарантира жребият. В районните съдилища в градовете Варна и Русе се извършва електронен жребият само в началото на мандата, после в сила влиза ротационният принцип на разпределение на дела. Механизмът на работа е неясен и неаргументиран с никакво правило. Масовата практика е, чиновниците от съдебната администрация да звънят по телефоните и да ангажират свободните съдебни заседатели, които в момента проявяват готовност да отделят време за задълженията си в съда. Обикновено това са ограничен кръг от хора, по принцип в пенсионна възраст, които имат много свободно време.

Подобен начин на работа създава дисбаланси в натовареността на съдебните заседатели и пренебрегва ролята на суверена – народа, изразена чрез общинските съвети. Установена практика е част от избраните съдебни заседатели през целия си петгодишен мандат да не влязат нито един път в съдебна зала, за сметка на други, които са т.нар. „постоянно присъствие“ в наказателните процеси. Наблюдатели констатираха че: *„Някои съдебни заседатели съобщиха, че не са били поканени да участват в съдебни заседания за последните три години*.

Според съдия Веселин Монов, административен ръководител на Районен съд - град

Добрич, различни са причините, поради които съдебните заседатели се призовават за участие в делата без жребий. Част от хората живеят в далечна от областния град община и те отказват участие, понеже пътните разходи за пътуването им до съда не се изплащат. Други оправдават отказа си от задължението със служебна ангажираност.

Повечето административни ръководители на съдилища обясняват произволните механизми, чрез които става ангажирането на заседателите с липсата на компютърна програма за случайното им разпределение. Те декларират, че ако Висшият съдебен съвет предостави софтуер ще започнат да прилагат жребий и ще отпадне въпросът как се определят съдебните заседатели.

Институтът на съдебните заседатели ще продължава да създава усещането за безполезност докато се очаква промените да дойдат по линия на институционалните разпреждания. Обща практика е заседателите да са пасивни наблюдатели на съдебните дела. Те не участват в снемането на доказателства, чрез задаване на въпроси или коментари. Пасивността им превръща тази отговорна институция във формален обществен пост. Авторитетните и уважавани хора в местните общности не проявяват интересът към тази отговорна професия.

Участието на съдебните заседатели в делата е хаотично и лишено от ясни критерии за подбор. Неясна остава и тяхната готовност за възложените им задължения. У нас няма практика заседателите да минават някакъв курс на обучение, в което да усвояват елементарни знания за спецификата на наказателното съдебно преследване. Презумпцията, че техният социален опит, обществена практика и личен престиж са достатъчна гаранция за ефективната им работа могат да са верни, но няма никаква система, която документално или емпирично да доказва или опровергава подобна хипотеза.

Съдийските колегии и административните ръководства на съдилищата трябва да започнат да търсят ефективното участие на съдебните заседатели в процеса. Необходим е решителен отказ от съществуващите практики на формално участие на заседателите в съдебното дирене.

ЗАКОН ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Наблюдението на съдебни дела, заведени по Закона за закрила на детето, е включено в мониторинга, защото урежда гарантираната от държавата закрила на особено уязвимата група на децата. В наблюдаваните дела попадат такива на деца в риск или пък са лишени от родителска грижа и за тях отговорност носят институциите. Те са най-уязвимите групи и се нуждаят от специален подход при правораздаването.

В периода на наблюдението съдебни дела са наблюдавани почти във всички съдилища, с изключение на съда в Габрово. Най-голям относителен дял на съдебни дела, свързани със защитата на децата спрямо общия брой наблюдавани процеси са регистрирани в градовете Варна и Търговище – по 8 на брой. Прави впечатление, че общата натовареност на съдиите в двете съдилища е много различна, като в град Варна тя е сред най-високите в страната, докато в град Търговище този показател е значително по-нисък. При отчитане различния интензитет на заведените процеси, следва изводът, че в периода на мониторинга Законът за закрила на детето най-често е бил прилаган в град Търговище.

Съдебната практика показва, че когато решават казуси, свързани със защитата и сигурността на децата, магистратите са добросъвестни и отговорни. В масовия случай обаче те предпочитат да следват познати стереотипи, вместо с помощта на съдебните актове да утвърждават модерните практики за приемна грижа, които са предпочитана мярка в обществата със силно развити мрежи за социална защита и високи стандарти в гарантирането на човешките права и равните възможности на хората.

Според наблюдението в повечето случаи, когато в съдебен процес се разглеждат интересите на деца и трябва да се постанови кой да се грижи за тях, съдът изпраща малолетните българчета в социален дом (институция). Решението на съда отговорността за отглеж-

дането детето да бъде възложена на роднини или на приемно семейство, все още е рядкост, отколкото предпочитана практика. Положителен пример в това отношение наблюдението регистрира в Районен съд в град Левски и град Разград.

В българското съдопроизводство няма сериозен опит в използването на капацитета на гражданския сектор при възлагането на грижите за децата, оставени без родителска подкрепа. Малко на брой са неправителствените организации, които работят по този проблем и тяхната дейност не е добре позната и популяризирана. Съдилищата не търсят експертни мнения от техни представители, дори когато става дума за съдбата на деца в риск, за които гражданските структури са полагали грижа. Взаимодействието на третата власт с неправителствения сектор може да допринесе много за развитието на нови практики у нас, които да позволят на децата, обект на съдебни заседания по този закон да имат равни възможности с техните връстници.

Според нас е абсолютно наложително да участва прокурор, когато в съда се разглежда съдебен процес, свързан със съдбата на деца. При тези дела съдът кредитира като доказателства единствено становищата на заинтересованите институции – Дирекция „Социално подпомагане“, Агенцията за закрила на детето или показанията на приемни родители, защото много от родителите не се явяват лично в съда. Интересите на родителите или другите им законни представители не винаги съвпадат с тези на децата и в това налага държавата да се яви като надзорник в тези специални съдебни дела. При необходимост децата да бъдат изслушвани (разпитвани) от съдия, това задължително трябва да става с помощта на психолог (педагог или социален работник), в специално пригодена за целта „синя стая“, с каквато само няколко български съдилища разполагат.

Районен съд – Шумен показва напредък в тази посока, защото той е първият от наблюдаваните съдилища, който ползва обособена „синя стая“ в намиращ се наблизо социален център. В процеса на наблюдението беше открита и друга „синя стая“ в ОД на МВР – Велико Търново.

ЗАКОН ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Наблюдението върху прилагането на Закона за защита от домашното насилие показва сравнително рядко използване на неговите текстове от гражданите. Според нас законът продължава да е недостатъчно познат за хората, независимо че процентът на наблюдаваните съдебни дела е близо една трета от гражданските процеси в проучването. Местните координатори специално са търсили и включвали в извадката на проучването тези съдебни дела и въпреки това има съдилища, като Ботевград, Видин, Силистра, Ловеч, където такива процеси не са проследявани, защото там са липсвали подадени молби за защита по ЗЗДН.

Констатираме други проблеми в съдилищата, където е налице сравнително богат опит по прилагането на ЗЗДН. Обичайната практика делата по тези иски да се насрочват близо един месец след датата на подаването им, поставя ищците в сложна ситуация. Обикновено жертвите на домашно насилие, решили да потърсят съдебна защита срещу посегателството в домашни условия, живеят в общо жилище с извършителя на агресията.

За съда това е рутинна процедура на доброволен отказ от търсенето на права, която автоматично прекратява съдебното дирене. В действителност зад подобен акт често се крият човешки трагедии, без оптимистични възможности за разрешаването на проблема.

Липсата на действителна защита докато трае съдебният процес обективно намалява значението на самия закон и поставя под въпрос силата на неговото въздействие върху обществената и съдебна практика. Нашето мнение е, подкопава се увереността на хората в силата на държавата като гарант на техните права. Създава се усещането за правосъдие, което не е в полза на обикновения човек, независимо дали той определя себе си като представител на уязвима социална група или има самочувствието на пълноценен гражданин, подложен на насилие в скритото от обществото пространство на дома и личния бит.

Негативните фактори, в повечето случаи породени от психологически предпоставки, биха могли да се минимизират, ако съдилищата отчетат особеностите на случаите на домашното насилие и въведат практика жалбите на жертвите да стигат максимално бързо в съдебна зала.

Законодателят може да предвиди и механизъм, при който съдът да има право да проучва обстоятелствата, наложили пострадалият от домашно насилие да оттегля жалбата си, отказвайки се от съдебна защита.

Промени са необходими и при прилагането нормите на ЗЗДН и въвн от съдебната зала. За да се избегнат рецидиви, съдът трябва да въведе трайни практики да насочва извършителите на домашно насилие към участие в специализирани програми, а отказът те да се посещават - да се криминализира. За да се осигурят средства за подобни програми и да се повиши превантивният ефект, извършителите на насилие може да бъдат задължени да заплащат такси за участие в специализираните програми, предлагани от неправителствени организации, ангажирани с проблема.

Специално внимание заслужава съдебната практика в Районен съд – Разград, където са разгледани над 168 съдебни дела за последните шест години. Съдът е създал успешни механизми за разглеждане на съдебните дела, събиране на доказателства, сътрудничество с институциите и неправителствените организации.

От 2008 г. в град Разград успешно развива програмите си Консултативният център по проблемите на домашното насилие: експертни услуги и защита на пострадали от домашно насилие и работа по специализираната програма за извършители на насилие. За шест години помощ са потърсили над 210 потърпевши от домашно насилие и са предоставени над 850 консултации. С помощта на Консултативния център в Районен съд - Разград са заведени над 100 съдебни дела по Закона за защита от домашното насилие, като по 95 от тях магистратите постановиха мерки за защита на жертвите и децата.¹⁹

ГРАЖДАНСКИ ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС

По време на наблюдението са проследени 326 граждански дела. В първата половина на мониторинга екипите имаха за задача да подберат съдебни дела за наблюдение в съотношение 2:1 в полза на гражданските спрямо наказателните. С решението в проучването да се включат и съдебни дела, заведени по УБДХ, пропорцията през втората част на проекта се промени и количеството на проследените от нас граждански процеси стана равно на броя на наказателните. От всичките проследени 616 съдебни дела повече от половината (52,92%) са спорове, заведени в областта на гражданското право.

Наблюдението сочи, че съдебните процеси по ГПК са често използвани от гражданите, в т. ч. и от хора, които ние определяме като представители на уязвими групи. Обичайна практика е, когато се разгледа такова дело съдиите внимателно да разясняват на участниците в процеса какви са техните права, да следят те да получат справедливо правораздаване. Наблюдавани са обаче случаи, в които явили се без адвокати граждани не са в състояние да използват правата, които ГПК им гарантира. Заради процесуални пропуски или неумение да дефинират пред съда интересите си, правата им остават незащитени.

Все по-редки са случаите, когато заведените съдебни дела по ГПК се проточват във времето заради отлагания, породени от формални или процесуални причини.

Напредъкът на съда по отношение скоростта на правораздаването, сравнена с първите ни наблюдения, е видим и според нас необратим процес.

Наблюдава се положителна промяна в провеждането на съдебната реформа, която е следствие от законодателните промени, стопирали възможността за безкрайните отлагания на делата и на повишената вискателност на магистратите. Напредъкът не позво-

¹⁹ Консултативният център е програма към Центъра на НПО в Разград

лява отсрочвания на съдебни процеси без да са налице наистина сериозни причини, които биха накърнили правата на страните, потърсили правосъдие.

Продължава обаче отлагането на съдебни дела заради нередовно призовани свидетели. Фактът, че съдебни процеси не могат да стартират, защото участниците в тях не се явяват в съдебната зала, показва, че действащият механизъм за уведомяване на гражданите все още е недостатъчно ефективен.²⁰

За да се промени тази практика, екипът на наблюдението препоръчва да се подобри технологията за призоваване и да се направят промени в системата за заплащане труда на призовкарите. Може да се помисли за финансови стимули, когато връчват призовките, за да е осигурено присъствието в съдебната зала на лицата, без чието участие делата не могат да се разглеждат.

Активното призоваването чрез интернет е алтернативен и много ефективен способ, като модерна форма на комуникация. Само за 2010 г. Районен съд – София е връчил 100000 призовки по електронен път от общо 500000.²¹

Наблюдението отбелязва интересна тенденция, свързана с броя на гражданските дела, проследени в отделните съдилища. Най-много процеси, заведени по ГПК и избрани за целите на мониторинга в периода на проучването са регистрирани във Варна – 25, а най-малко са били те в Кубрат – 9. В същото време в районния съд на малкия град са подбрани за наблюдение 21 наказателни процеса. Сравненията показват, че съотношението между гражданските и наказателните дела, разгледани в съдилищата от първа и втора група, е в полза на процесите, заведени по ГПК и претенденти за правосъдие по тях са гражданите. Статистиката при съдилищата от трета и четвърта група обаче, с 2-3 изключения, показва превес на наказателните процеси спрямо гражданските. Тенденцията може да бъде обяснена с обстоятелството, че в по-малките населени места, където живеят хора с по-ниски доходи, завеждането на граждански иск е по-рядка практика, в сравнение с наказателните производства.

НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС

В периода на мониторинга екипът на наблюдението е проследил 290 наказателни дела, което съставлява 47,08% от всички включени в проучването процеси.

Резултатите от последното проучване, съпоставени с фактите и изводите от предходни наблюдения показват, че **прилагането на НПК се усъвършенства и са налице положителни промени, които определяме като видим напредък в работата на съда.** Все по-рядко срещано явление е отлагането на процеси, и протакането на наказателното дирене, с помощта на вратички в закона, които позволяват това. Забелязва се голям напредък в тази посока в сравнение с минали години, когато констатирани нарушения са в пъти повече.

Направените законодателни промени ограничиха възможността за злоупотреби с невявяване на свидетели, отсъствие на адвокати, липса на подсъдими, напуснали страната, нередовно призовани участници в делата.

Положените усилия съдебните спорове да се решават в разумни срокове и постигнатите в това отношение резултати са важна и много положителна промяна в работата на съдебната власт. Тази констатация е изключително важна за гражданите, защото очакват техният иск да бъде разгледан от съда в разумен срок и те да получат справедливост. Достъпът до правосъдие от тази гледна точка се е подобрил значително.

Нашите констатации в това направление съвпадат и с оценките на Европейската ко-

20 www.watch.ngo-rz.org/files/deinosti/gn7.pdf, Тримесечен аналитичен доклад от гражданското наблюдение на районни съдилища във Варна, Добрич, Русе и Търговище, октомври 2010 г., стр. 11.

21 www.media.pool.bg/show/?storyid=180369, Делата масово приключват за 3 месеца. Шефът на ВКС поиска обяснения от ВСС и вътрешния министър. Съдът призован да започне да говори – не само чрез актовете си, 5 Юни 2011

мисия, направени в междинния ѝ доклад за напредъка на България в областта на съдебната реформа, публикуван през месец февруари 2011. Положително са оценени промените в законодателството, които подобриха механизмите за насрочване на съдебните заседания, намаляване възможността за злоупотреба с болнични листове, призоваването на свидетели.

Най-много процеси, разгледани по НПК, са били отложени в районните съдилища в градовете Ботевград и Силистра – по 11 броя, което е в пъти повече от приключените – Ботевград – 4 и Силистра – 5. В град Плевен отложените процеси са 9 и в град Варна – 8, като в останалите две съдилища от първа група отсрочените дела са били два до три пъти по-малко. Единствено в районния съд в град Левски е отчетен два пъти по-голям брой приключили с присъди дела, в сравнение с количеството на отложените наказателни процеси. Прави впечатление, че в по-големите съдилища, отлаганите процеси са много по-малко, отколкото в малки съдилища като градовете Ботевград и Силистра.

Пряка връзка между натовареността и степента на строгост при правораздаването не може да се търси, но подобна тенденция заслужава отделно проучване.

Различия в съдебната практика са констатирани и при анализа на наказателните дела, приключили със споразумения между подсъдимите и прокуратурата. По време на мониторинга единствено в град Добрич не е регистриран процес, приключил по този начин.

Наблюдаващият екип има резерви по отношение на възможността наказателно производство да допуска виновните да се споразумяват с държавното обвинение. Споразумението улеснява работата на прокуратурата и съда, но изпраща противоречиви сигнали към обществото. У гражданите се засилва убеждението, че вината за престъпление може да се договори с правораздавателните органи и така да се избегне справедлив от гледна точка на хората съдебен процес.

Бихме препоръчали **да се направи сериозен анализ на приложението на този правен механизъм и да се прецени внимателно приложното поле**, като се ограничи масовото му използване.

Интерес за наблюдаващия екип представлява и проучването как и доколко съдът прилага сравнително новата за България **наказателна мярка пробация**. Положителна практика е отбелязаната от нас тенденция новото наказание да се прилага сравнително често в по-малките съдилища, като най-голям брой наказания са отчетени в град Левски. Считаме, че подобна практика трябва да бъде насърчавана.

ДОСТЪП НА УЯЗВИМИ ГРУПИ ДО ПРАВОСЪДИЕ

Основен фокус в настоящото наблюдение е и достъпът на уязвими групи до правосъдие. Предмет на мониторинга в тази област по традиция са архитектурната среда в съдебните сгради, нейната пригодност и достъпност за хората с увреждания. Проучвали сме организацията на работа в съдебните канцеларии, свързана с улеснението на гражданите, както и достъпността на съдебните процедури за хората от уязвими групи. Фокусирали сме и вниманието си върху проблема със съдебните такси, през призмата на това пречка или възможност са те за хората в неравностойно положение в желанието им да ползват услугите на правосъдната система.

Специално внимание в наблюдението е отделено на прегледа на системите за публичност и информираност, които съдилищата ползват, за да популяризират своята работа сред обществото. Проучвали сме каква е практиката за изнасяне на полезна информация за гражданите в рамките на съдебните палати. Отделен анализ изследва съдържанието на интернет страниците на съдилищата и вида и качеството на информацията, която те предлагат на онлайн потребителите.

Архитектурна среда на съдебните сгради и достъпност за хора с трайни физически увреждания

Гражданското наблюдение върху работата на съда специално изследва възможността за достъп до правосъдие на уязвимите групи. В тази връзка проучването на условията за работа в съдебните палати, подходите към сградите, в които те са настанени, цялостната им архитектурна среда, са изследвани като важни елементи, които помагат или възпрепятстват хората с увреждания, потърсили услугите на правосъдието.

Към входовете на повечето съдебни палати са изградени подходи и рампи. Достъпът за хора с увреждания е ограничен в няколко града в България: Русе²², Разград, Шумен, Попово, Червен бряг. Районен съд – Монтана се помещава в две отделни сгради и няма осигурен достъп за хора с увреждания и помощни средства за придвижване. В съдилищата в градовете Варна, Добрич, Плевен, Велико Търново, Габрово, Враца и Ботевград има възможност за придвижване до всички етажи чрез асансьори.

Съдебната палата в Ботевград е образец за административна сграда за ефективно правораздаване, построена през 2009 г. Архитектурната среда е доброжелателна и достъпна за хората с физически увреждания и специални средства за придвижване.²³

Общата констатация е, че малка част от българските съдилища са настанени в сгради, строени специално за съдебни палати – Русе, Велико Търново, Добрич, Плевен, Враца, Ботевград. В повечето случаи съдилищата работят в сгради, пригодени за целите на правораздаването. Има съдилища, които са разпределили службите си в две отделни сгради, като в град Монтана например. А други, като в град Червен бряг са настанени в къщи. В много съдебни палати недостигът на помещения е хроничен.

Сериозен проблем според нас е недостигът на съдебни зали в градовете Варна и Плевен. Проблем се установява и при проучването на условията за работа в съдебните канцеларии. В голямата част помещенията за тях не достигат, те са тесни и приемът на граждани е затруднен. На много места съдиите не разполагат със самостоятелни кабинети и работят по няколко в една стая.

Липсва достатъчен напредък и в промяната на архитектурната среда. В сравнение с наблюденията ни от минали години на много места в страната е извършено преустройство на съдебните сгради, за да станат те достъпни за хората с увреждания. В много съдебни палати са построени рампи и подходи, монтирани са асансьори за ползване от хора със специални средства за придвижване. Все още липсват достатъчно указания и информационни табла за улеснение на гражданите-потребители на услуги.

По-внимателният анализ на този вид промени обаче показва, че изразходваните за подобренията средства не винаги носят максималните ползи. На някои места асансьорите са заключени и достъп до тях имат само работещите в съдебната палата. На други изградените рампи осигуряват подстъп до самата сграда, но придвижването на хора с двигателни проблеми остава ограничена само в рамките на първия етаж на сградата, защото стълбищата нямат специални приспособления за техническите средства на трудноподвижните, например в районните съдилища в градовете Силистра, Монтана, Левски.

Проблем в някои съдебни палати представлява и достъпът на посетителите до санитарен възел. В съдебната палата в град Монтана едната сграда няма никакви сервизни помещения и нуждаещите се от тоалет хора са насочвани към близкото кафене. На много места ремонтираните и обновени с бюджетни пари тоалетни остават заключени за гражданите и достъп до тях имат само чиновниците от съда, например в град Видин и град Силистра. В град Русе тоалетната е в приземния етаж и хора с увреждания не могат да я ползват.²⁴

Необходима е още работа по отношение осъвременяването на залите. Не навсякъде има климатици, в много от тях акустиката е лоша и не се чува добре какво се говори. Член на наблюдаващия ни екип от град Враца е констатирал, че по време на процес в гра-

22 www.dariknews.bg/view_article.php?article_id=680404, „Съд за русенския съд“, 09.03.2011 г.

23 www.rs-botevgrad.org/article/nova_sgrada.html

24 www.arenamedia.net/news.php?newsandpromotion_id=11374, „Централен вход за служебно ползване, 09.03.2011 г. „Достъпът на уязвими групи до и в сградата на Съдебната палата в град Русе е невъзможен. Съдът нарушава правото на достъп на хората с физически проблеми.“

да гражданин е бил принуден да помоли съдията да се говори по-високо, защото не разбира какво се казва в залата. В по-малко от половината наблюдавани съдилища са монтирани светлинни табла. В масовия случай за оповестяване съдиите ползват озвучителни уреди, но наблюдението констатира, че те не винаги са в изправност.

Наблюдава се **известен, но недостатъчен напредък** в промяната на архитектурната среда в сравнение с минали наблюдения от 2007 година, когато в два поредни мониторинга сме констатирани:

„Като основен проблем, свързан със затруднения достъп до правосъдие на уязвимите групи, наблюдението посочва лошата архитектурна среда, характерна за някои съдебни палати в наблюдаваните региони. Освен обичайните неудобства, свързани с тесните съдебни зали и канцеларии, с лошата акустика и слабото осветление в храмовете на Темуга, които причиняват неудобство на всички, препятствие се явяват и неадаптираните сгради за хора с увреждания. На много малко места са изградени подстъпи за специални колички, липсват асансьори, връзката между етажите е невъзможна за трудноподвижните хора без придружител. Никъде няма осигурени възможности за незрящи или за хора с увреден слух да ползват специални помощни средства. Няма указателни табели с илюстрации, които да са в помощ и на неграмотните хора.“²⁵

В досегашните ни наблюдения неизменно сме правили подобни констатации и сме отправяли препоръки към административните ръководители на съдилищата за преустройства в съдебните сгради, които да осигурят съвременни условия за работа на магистратите и служителите, както и да гарантират равен достъп за хората с увреждания. В отговор неизменно сме получавали обяснението, че в бюджетите им не са планирани средства за подобни разходи.

Екипът на гражданското наблюдение счита, че Висшият съдебен съвет трябва да изисква от председателите на съдилища да обосновават нуждата от подобни разходи. Необходимо е да се следи дали направените разходи са повишили качеството на архитектурната среда и нейната достъпност в полза на гражданите. Приоритетно да се финансират тези съдебни райони, в които администрациите най-оптимално изразходват средства за модернизация и създават условия, придобивките да се ползват от гражданите, а не само от съдебните служители и магистрати.

Работата на съдебните органи и канцеларии за осигуряване на по-добър достъп до правосъдие за хората от уязвимите групи

Екипът за гражданско наблюдение проучи работата в съдилищата и в техните канцеларии през призмата на задължението им да осигуряват равен достъп до услугите си и за хората от уязвимите групи.

Мониторингът показва, че съдийските състави във всички наблюдавани съдилища се съобразяват с трудностите на хората от уязвимите групи и се стараят да компенсират дефицитите им.

По време на заседания съдиите са внимателни, изслушват, обясняват и разясняват допълнително правата на хората, явили се без адвокат. В случай на необходимост са търпеливи и толерантни към тях. Не са забелязани случаи на дискриминационно отношение спрямо участник в съдебен процес, заради неговия социален или етнически произход, нито спрямо образователното му ниво или религиозна и езикова принадлежност. Наблюдателите констатираха, че съдиите са особено внимателни, когато в залата присъстват деца за изслушване. Въпреки че в тези случаи не винаги е осигурено присъствието на детски психолог (социален работник), съдиите са подчертано загрижени. Има отбелязани обаче пропуски в случаите, когато участник в процес не разбира български език. Оказва се, че съдилищата не винаги разполагат с преводачи на необходимия език и са констатирани отлагания на съдебни дела по тази причина. Екипът от наблюдаващи възприема този факт като недостатък в работата на съда. От гледна точка достъпа на уязвими групи до правосъдие

25 www.ngo-rz.org/archives/gn4.pdf, Доклад за гражданско наблюдение на съда в Разград, Добрич, Силистра, Търговище и Шумен, септември 2007 г. стр. 2.

наблюдателите оценяват този факт като добра практика.

Напредък има и в работата на съдебната администрация. Тя вече приема граждани без почивка на обяд, няма регистрирани случаи на грубо отношение към посетителите в съдебните палати.

Развива се практиката и по отношение информираността на посетителите в съдебните палати. Почти навсякъде в коридорите на съдилищата на видно място са поставени указателни табели, информационни табла, които улесняват гражданите относно търсената канцелария или услуга. Има кътове, където са изложени примерни формуляри, бланки и заявления, които гражданите трябва да попълнят, за да получат определен вид услуга. Има обаче съдилища, в които за тази цел се препоръчват услугите на гишетата на държавната фирма „Информационно обслужване“, които събират допълнителна такса извън фиксираната от държавата цена на съдебната услуга. Според нас незаконната посредническа дейност натоварва цената на един препис от 5 (пет) лева с допълнителни 2,10 (два лева и 10 ст.) лева, което е почти 50% оскъпяване.

Наблюдаващият екип е категорично против практиката администрирането на съдебните услуги да се предоставя на монополна фирма и гражданите да бъдат задължавани да ползват нейната помощ. Задължението допълнително оскъпява достъпа до правосъдни услуги, създава привилегировано положение за търговско дружество, което е получило права да обслужва съдебната сфера в нарушение на принципа за конкурентност при избора му.

Сериозен проблем, който възпира достъпа до правосъдие на хората от уязвимите групи според нас продължават да бъдат съдебните такси. През 2007 година нашият екип констатира „Анализирайки възможността на уязвимите групи за достъп до съдебни дела наблюдателите установиха, че високите административни такси възпрепятстват много от хората, принадлежащи към тази фокус група. По правило уязвимите граждани са болни или безработни, или и двете, което в повечето случаи означава, че са и социално слаби. Дори да са добре информирани за възможностите, които законът им осигурява като права и защита, те не са в състояние да си позволят скъпите услуги, които българското правосъдие им предлага. Влизат в съда, само когато са подсъдими и рядко със собствен адвокат...“²⁶

Направено е предложение „таксите за съдебните услуги да бъдат преразгледани и облекчени за гражданите от уязвимите групи. Вместо съществуващите в момента спекулативно раздути цени за изготвяне на съдебни преписи и фотокопия на документи, което се извършва само в самия съд, да се въведат разумни ценоразписи, съобразени с пазарните цени.“²⁷

Четири години по-късно липсва напредък и ситуацията не се е променила. Хората от по-бедните слоеве все още се възползват от услугите на съда само в краен случай.

Представителите на уязвимите групи влизат в съда, само когато са подсъдими и рядко със собствен (договорен) адвокат. Можем да констатираме, че няма напредък относно приложението на Закона за държавните такси.

Проблем продължава да бъде и гарантираната от закона правна помощ за всеки гражданин. Хората от уязвимите групи повече от всички имат нужда от безплатна адвокатска помощ, защото по презумпция те са с по-ниски доходи от останалите работещи граждани.

Съдът назначава служебни защитници винаги, когато участник в процес декларира, че не е в състояние да си осигури адвокат и иска държавата да му помогне в осигуряването на безплатна правна помощ. Работата на служебните адвокати обаче, която трябва да се регулира от съсловната им организация, в много случаи е повърхностна и без истинска загриженост за съдбата на клиента. Наблюдатели са констатирани съдебни дела, в които назначеният служебен адвокат влиза в зала без да знае нищо за съдебното дело и се запознава с клиента едва пред погледа на съдията. Много често служебните защитници изпълняват

26 www.ngo-rz.org/archives/gn4.pdf, Доклад за гражданско наблюдение на съда в Разград, Добрич, Силистра, Търговище и Шумен, септември 2007 г. стр. 48.

27 Пак там, стр. 26.

дълга си към клиентите чисто формално. Препоръчваме на съдийските колегии да въведат като практика в работата си мониторинга върху това, дали служебните защитници отговорно защитават клиентите и в случай на груби нарушения да алармират съответния адвокатски съвет. Тук не става дума за оценка качеството на защитата като правна квалификация, а за съблюдаване спазването правата на гражданите на справедлив процес.

За интернет страниците на съдилищата

Положителна практика е изработването на собствени интернет страници на всички съдилища в България. Прегледът върху страниците показва, че те съдържат огромна по обем и полезна по съдържание информация, която е необходима на гражданите и до която те имат постоянен и неограничен достъп.

Според нас най-добре е организирана електронната страница на Районния съд в град Варна, заради отличния потребителски интерфейс и публикуваните декларации на съдиите, подадени по ЗПУКИ. В хода на гражданското наблюдение, в края на 2010 г., беше изцяло подменена визията и архитектурата на тази страница, като се забелязва видим напредък.²⁸

Все по-разнообразни и оптимално структурирани стават страниците на съдилищата в България. На тях по правило може да се намери информация за хода и графиците на съответните дела, решенията по приключилите процеси, мотивите на съдебните актове. Добро развитие в хода на проекта претърпя и електронната страница на Районен съд – Русе. Интернет страницата на Районен съд – Червен бряг беше подобрена след направените препоръки.

Много полезна е практиката гражданите да могат директно да изтеглят от интернет страниците формуляри, бланки и заявления, които да попълват предварително.

В много от страниците отсъства поименният списък на съдиите, които правораздават в съответния съд, както и имената на съдебните заседатели, натоварени да участват в наказателните процеси там. Имената на вещите лица, ангажирани като експерти, присъстват на страниците на много ограничен брой съдилища.

Наблюдателите установиха, че много от интернет страниците не съдържат информация за вида и размера на съдебните такси. Ценоразписите са от голямо значение за гражданите и трябва да бъдат едно от задължителните сведения, които съдят да предоставя на потребителите, избрали да се информират онлайн.

Препоръчваме да се въведе единен стандарт на задължителните видове информация, които сайтовете на съдилища трябва да предлагат. Унификацията трябва да е насочена към наличието на определен набор от данни, сведения и съобщения. Нашите препоръки не са насочени към визуалните особености на потребителския интерфейс, който всеки съд би следвало да възприема като собствена отличителна марка, съответстваща на неговата информационна политика.

Интернет страниците на българските съдилища обаче трябва да се снабдят със слухови и езикови версии, които да се ползват от хората със зрителни увреждания и чужденците. Засега подобни софтуерни решение липсват и нито една от проучените страници не разполага с такава програма.

Интернет достъпността на граждани към правосъдие е важна част от работата на съдебната система. Усъвършенстването и развиването на ефективни, работещи интернет страници на съдилищата в България трябва да е един от водещите приоритети за председателите на районните съдилища през следващите няколко години. Създаването на съдебни електронни услуги в интернет и разширяването обхвата на кръга потребители ще доведе до значителни промени в икономически план, в публичността и прозрачността на съда и повишаване на общественото доверие към съдебната система. Необходимо е предоставяне на актуална, навременна и леснодостъпна информация за потребителите.

28 <http://www.vrs.bg>.

IV. СТАТИСТИКА

НАБЛЮДАВАНИТЕ СЪДЕБНИ ДЕЛА В 20 ГРАДА

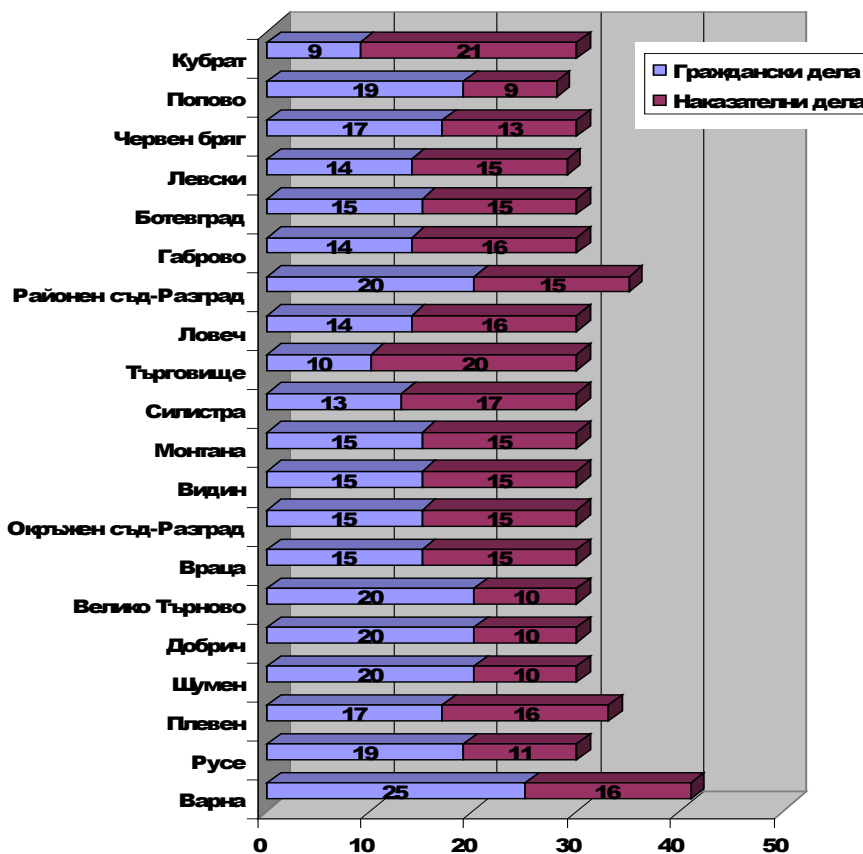
за периода на наблюдение по проекта от 01.02.2010 г.

до 30.04.2011 г.

Наблюдаваните съдилища са условно групирани в четири групи по пет, съобразно броя на работещите в тях съдии.²⁹ Използвали сме единствения до момента публичен документ, изследващ натовареността на съдилищата в България, съставен от Висш съдебен съвет през месец април 2010 г. Подборът на съдебните дела за гражданско наблюдение се извърши по специална методика. Местните организатори подбиха делата от месечния график в съотношение 2:1 за сметка на гражданските дела. Наблюдателите следяха за прилагането на ГПК в общо 20 дела, в които участват представители на уязвими групи. В наблюдаваните дела по реда на ГПК включваха правни казуси с приложими Семейният кодекс, Закон за закрила на детето, Закон за защита от домашното насилие и други граждански дела, разглеждани по общия ред. Останалите 10 наблюдавани дела са наказателни за престъпления от общ и частен характер, които са разглеждани по реда на НПК. В средата на 2010 г. екипът на проекта включи и съдебните дела по реда на Указа за борба с дребното хулиганство. След включването на делата по УБДХ бяха избирани по равен брой граждански и наказателни дела.

²⁹ Виж таблица с натовареността на съдиите от Доклад на Висш съдебен съвет за 2009 г., публикуван на www.vss.justice.bg/bg/start.htm на електронната страница на ВСС: стр 4.

Наблюдавани съдебни дела

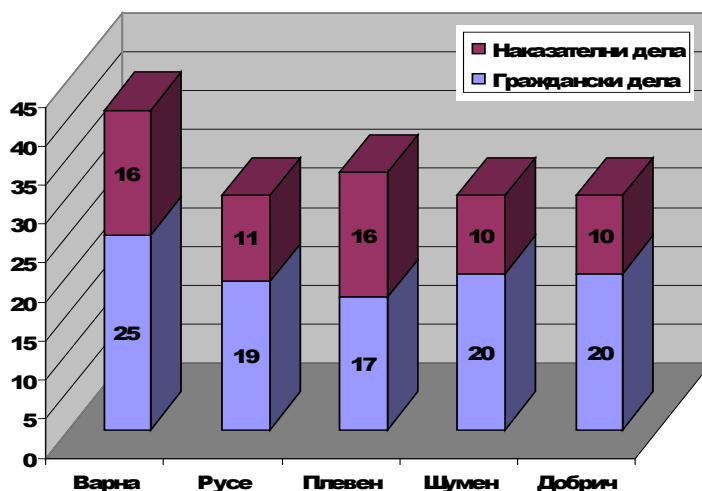
От представените наблюдавани граждански и наказателни дела се забелязва, че най-голям брой граждански дела са наблюдавани в Районен съд – Варна (25 броя), а най-малък в Районен съд – Кубрат - 9 броя. За сметка на гражданските, в град Кубрат са наблюдавани най-много наказателни дела - 21 броя. Причината за този превес на наблюдавани наказателни дела е, че през периода не са се гледали граждански дела, които попадат във фокуса на мониторинга. Най-малко съдебни дела са наблюдавани в град Попово - едва 9 броя. В една четвърт част от наблюдаваните съдилища (5 броя) са наблюдавани по равен брой наказателни и граждански дела – по 15 от всеки вид. От графиката се забеляз-

ва, че съотношението между наблюдаваните граждански и наказателни дела е почти равно. От общо 616 дела са наблюдавани 326 (52.92%) броя граждански дела и 290 (47.08%) броя наказателни дела.

На база четирите групирани съдилища, според броя на работещите на щат съдии, е видно, че в съдилищата в градовете Попово, Разград, Велико Търново, Добрич, Шумен, Русе и Варна са наблюдавани сравнително голям брой граждански дела. Подборът за наблюдение показва, че в посочените съдилища са постъпили много на брой за разглеждане дела по Семейния кодекс, Закон за закрила на детето и Закона за защита от домашно насилие, чиито страни в процеса много често са представители от определени уязвими групи. В останалите наблюдавани съдилища в пъти по-малко на брой се наложи подборът за наблюдение, поради липса на достатъчно показатели по прилагането на определени закони и страни, които са представители на уязвими групи.

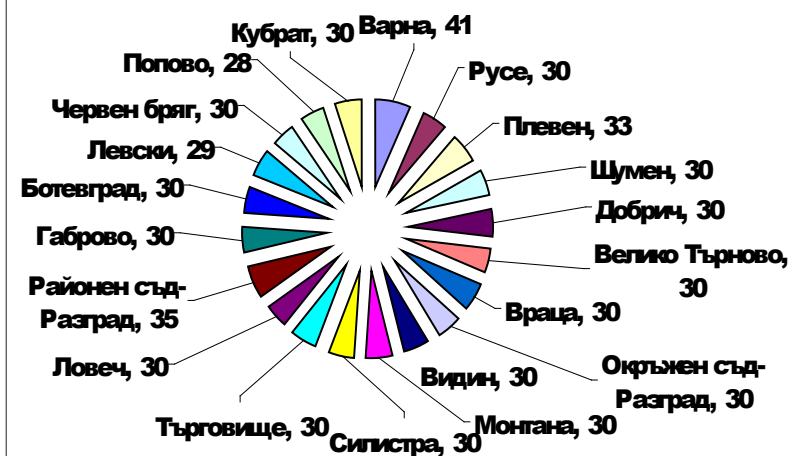
са наблюдавани по 30 (4.87%) броя дела. Изключение правят районните съдилища в градовете Варна - 41 (6.65%) броя, Левски - 29 (4.70%) броя, Плевен - 33 (5.35%) броя, Попово - 28 (4.54%) броя и Разград - 35 (5.68%) броя. От всички съдилища най-много дела са гледани в Районен съд – Варна 41 броя. Най-малко са гледани в Районен съд - Попово 28 броя.

Първа група съдилища

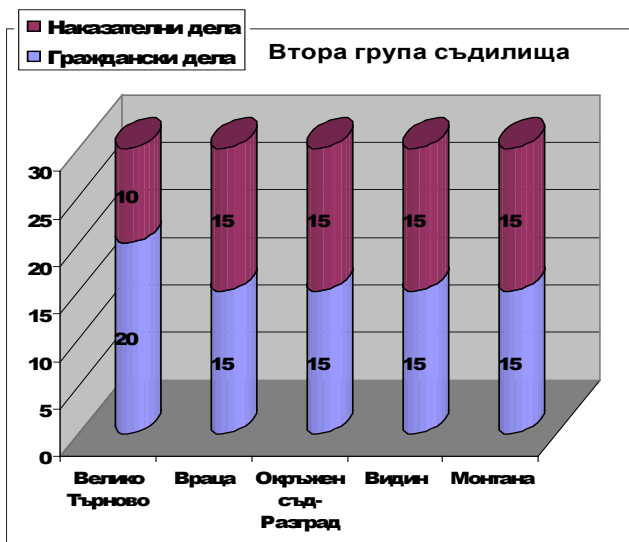

Екипът на проекта направи условно разпределение на наблюдаваните съдилища в 5 групи. Разпределението е съобразено с натовареността на съдиите, представено в доклад на ВСС. От всички наблюдавани съдилища, най-голям брой граждански дела са наблюдавани в Районен съд – Варна, който според доклад на ВСС е с най-голяма натовареност от всички 20 наблюдавани, включени в проекта. Големият брой съдебни дела в съда в град Варна се предполага поради образувателните дела с участие на представител на уязвими групи. В две съдилища са наблюдавани еднакъв брой граждански дела по 20, в градовете Шумен и Добрич. Забелязва се балансираност между наблюдаваните дела в двата града с почти еднаква натовареност на съдиите. Най-малко граждански дела са наблюдавани в Районен съд - Плевен 17 броя, но те са за сметка на наказателните, които са

Общ брой наблюдавани дела

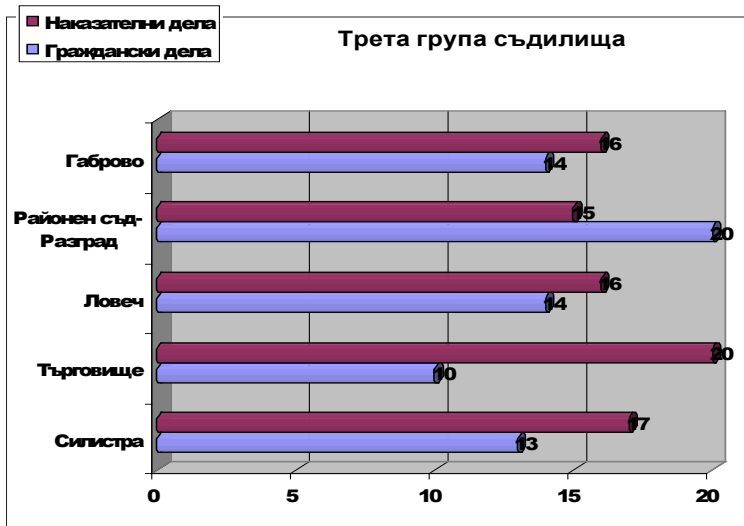

За наблюдавания период са гледани 616 броя съдебни дела в 20 съдилища. В по-голяма част от съдилищата се забелязва, че

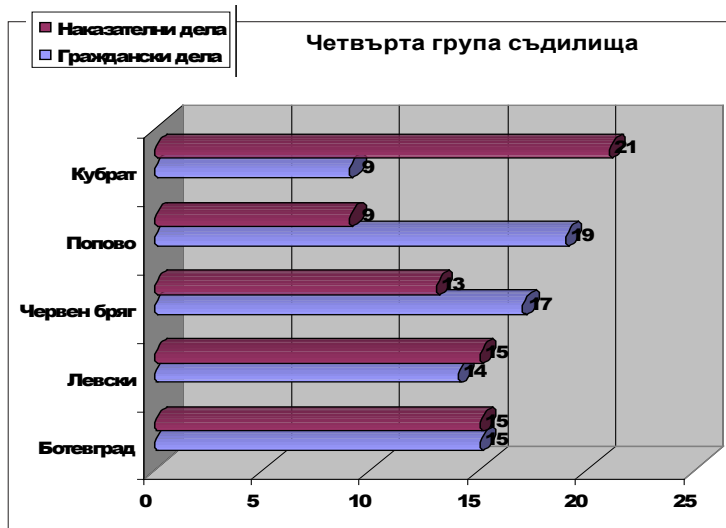

16 броя. Натовареността на съдиите към свършени дела в град Варна е 51,64, докато в град Плевен е повече с 8 единици (59,05) съгласно Доклада на ВСС от април 2010 г. С най-малък брой наказателни дела са съдилищата в градовете Шумен и Добрич с по 10 дела. От групата тези две съдилища са с най-малка натовареност и броят на наблюдавани дела съответства по съотношение на натовареността. На следващо място по наказателни дела е град Русе с 11 броя и 19 броя граждански дела. Съотношението между гражданските и наказателните дела е почти 2:1. В петте съдилища са разгледани 63 (38.41 %) броя наказателни дела и 101 (61.58 %) броя граждански дела.

При осъществяване на гражданското наблюдение е извършен подбор на образувани граждански и наказателни дела. Най-голям брой граждански дела са разгледани в Районен съд

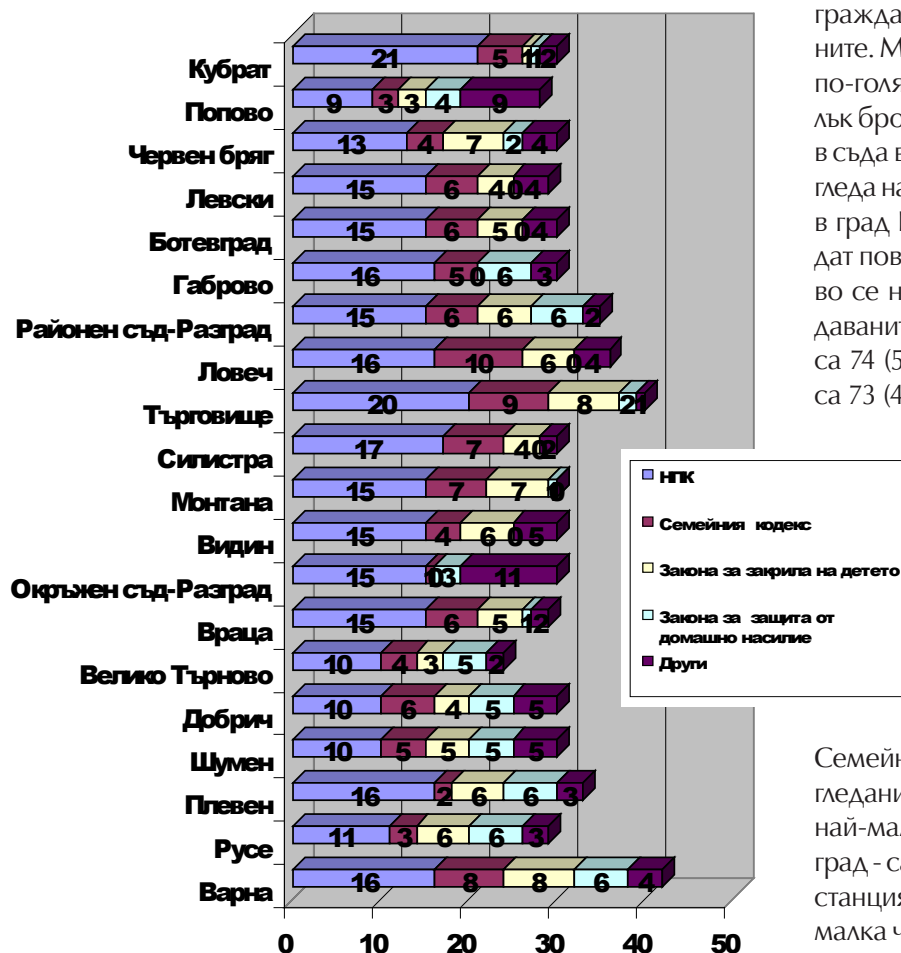
– Велико Търново - 20 броя, а в останалите съдилища в градовете Враца, Видин, Монтана и Окръжен съд – Разград броят им е еднакъв, по 15 дела. При наблюдаваните наказателни дела тенденцията се запазва. По еднакъв брой 15 съдебни дела са наблюдавани в градовете Враца, Видин, Монтана и Окръжен съд – Разград. В Районен съд – Велико Търново са наблюдавани голям брой 20 граждански дела, за сметка на 10 наказателни дела, поради спецификата на направения подбор на постъпили в съдебната администрация дела за разглеждане. При съотношението между гражданските и наказателните дела, гражданските имат превес с 80 (53.33%) броя срещу наказателните, които са 70 (46.67%) броя.

От графиката на тази група съдилища се забелязва, че най-много граждански дела са наблюдавани в Районен съд – Разград - 20 броя, на следващо място с по равен брой от 14 дела са наблюдавани в градовете Ловеч и Габрово. В съда в град Силистра са наблюдавани 13 броя граждански дела. Най-малко граждански дела са наблюдавани в в съда в град Търговище - 10 броя, но там са наблюдавани най-голям дял наказателни дела - 20 броя. При наказателните дела съдилищата в

градовете Ловеч и Габрово отново са с еднакъв брой - по 16 дела. Най-малко са наблюдавани съдебни дела в съда в град Разград - 15 броя. Съотношението на наблюдаваните граждански и наказателни дела е в полза на наказателните, които са 81 (53.28%) броя в сравнение с гражданските 71 (46.71%) броя

Видове дела по закони

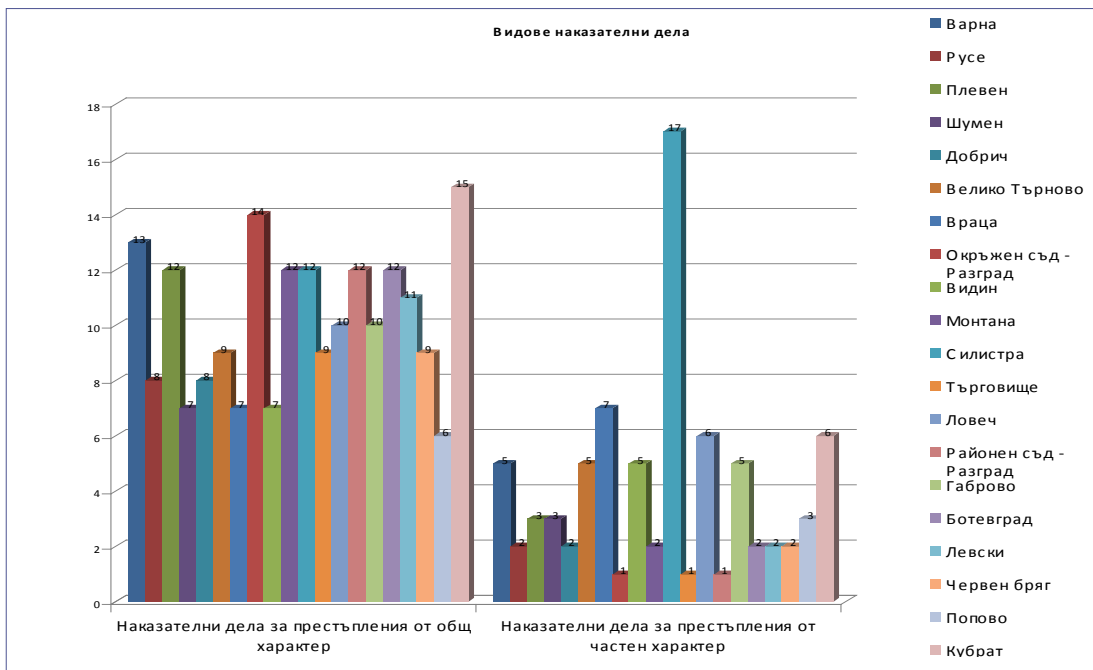

При осъществяване на наблюдението е извършен подбор на образувани в съда за разглеждане съдебни дела. Най-голям брой наказателни дела са наблюдавани в съда в град Кубрат, 21 броя, но също там са наблюдавани и най-малко на брой граждански дела в сравнение с останалите съдилища в групата. На следващо място с по равен брой от по 15 съдебни дела са наблюдавани в градовете Левски и Ботевград. В град Червен бряг са наблюдавани 13 броя, а най-малко наказателни дела са в град Попово само 9 дела. Натовареността на съдиите към свършени дела е най-голяма в съда в Ботевград 41,73, а в съда с най-малко дела в град Кубрат е 25,75. За смет-

ка на наказателните дела в град Попово са наблюдавани най-много граждански дела - 19 броя. На следващо място е град Червен бряг с 17 дела и град Ботевград с 15 броя. При съпоставка на натовареността на съдиите към свършени дела в град Ботевград са 41,73 и в Червен бряг - 28,63 се вижда, че в Районния съд в Ботевград съдиите са по-натоварени. Но в съда в град Червен бряг преобладават наблюдаваните граждански дела в сравнение с наказателните. Магистратите са натоварени да гледат по-голям брой граждански дела. Най-малък брой граждански дела са наблюдавани в съда в град Кубрат, само 9 дела. При прегледа на гражданските и наказателните дела в град Кубрат се забелязва, че се разглеждат повече наказателни дела. В град Попово се наблюдава балансираност в наблюдаваните съдебни дела: гражданските дела са 74 (50.34%) броя, докато наказателните са 73 (49.65%) броя.

В 20 наблюдавани съдилища се забелязва постоянна тенденция в делата, наблюдавани по закони. Очевиден превес са съдебните дела с приложимия НПК, защото всички наблюдавани наказателни дела се разглеждат по реда на наблюдавания кодекс.

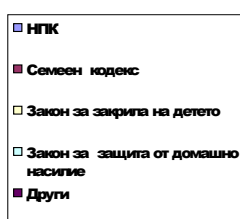
По делата с правно основание Семейният кодекс най-висок брой са разглеждани в Районен съд – Ловеч - 10 дела, а най-малко те са били в Окръжен съд – Разград - само 1 дело. Окръжен съд е втора инстанция за разглеждане на делата и много малка част от фокуса на наблюдение попада за разглеждане на въззивна инстанция. По Закона за закрила на детето по 8 дела са разглеждани в градовете Варна и Търговище. Дела по този закон не са наблюдавани в Окръжен съд – Разград и Районен съд – Габрово. Натовареността на съдиите към делата за разглеждане в съда в град Варна е 51,64, докато в Габрово тя е 39,83. Натовареността на съдиите към делата за разглеждане в Кубрат е 29,03, а в Габрово е 39,83. По съотношение на 33Детето в Кубрат е разглеждано 1 дело, а в Габрово не са наблюдавани. Прави впечатление, че въпреки голямата натовареност в Габрово се разглеждат по-малко дела по този закон. Подобно съотношение се наблюдава и по Закон за защита от домашното насилие. По 6 броя дела са наблюдавани в съдилищата

в градовете Разград, Плевен, Русе, Варна и Габрово. В районните съдилища в градовете Видин, Силистра, Ловеч, Ботевград и Левски дела по този закон не са наблюдавани. Според нас законът не е достатъчно популярен сред обществеността и рядко граждани се възползват да завеждат съдебни дела. Подобно различие между съдилищата се забелязва и по показателя за други граждански дела.

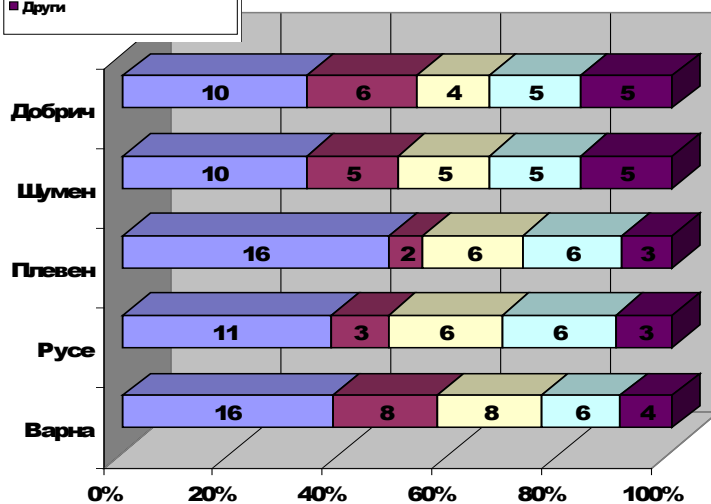
В Районен съд - Кубрат и Окръжен съд - Разград са наблюдавани най-много наказателни дела за престъпления от общ характер – съответно 15 и 14 броя. Тази тенденция не може да се подмине, защото Районен съд – Кубрат е с по-ниска натовареност на съдиите и обслужва само община Кубрат. Очевидно в Кубрат се разглеждат по-голям брой наказателни дела. Почти по-равно, но по-малко такива дела (12-13 броя) са наблюдавани в районните съдилища в градовете Варна, Плевен, Разград, Ботевград, Монтана и Силистра. Малко наказателни дела за престъпления от общ характер са наблюдавани в град Попово само 6 броя. При сравнение на делата за разглеждане в Кубрат те са 1045, а в Попово 1225. При тези близки стойности разликата в съдиите е двойна, в Кубрат те са трима, а в Попово шестима. Една интересна особеност се откроява в общата картина - най-много наказателни дела за престъпления от частен характер са

наблюдавани в Районен съд – Силистра (17 броя). Очевидно е, че при проведения подбор на дела за наблюдение се оказва, че повече представители на уязвими групи в град Силистра в сравнение с останалите съдебни райони все по-често се обръщат към съд и прокуратура при засегнати права и причинени щети. Най-малко съдебни дела са наблюдавани в Районен съд – Разград. Балансът при разпределението на дела от общ и частен характер е най-добре постигнат в град Враца. В повечето градове съотношението е 3:1 в полза на наказателните дела за престъпления от общ характер.

ПЪРВА ГРУПА СЪДИЛИЩА

Впечатление прави високият брой наблюдавани

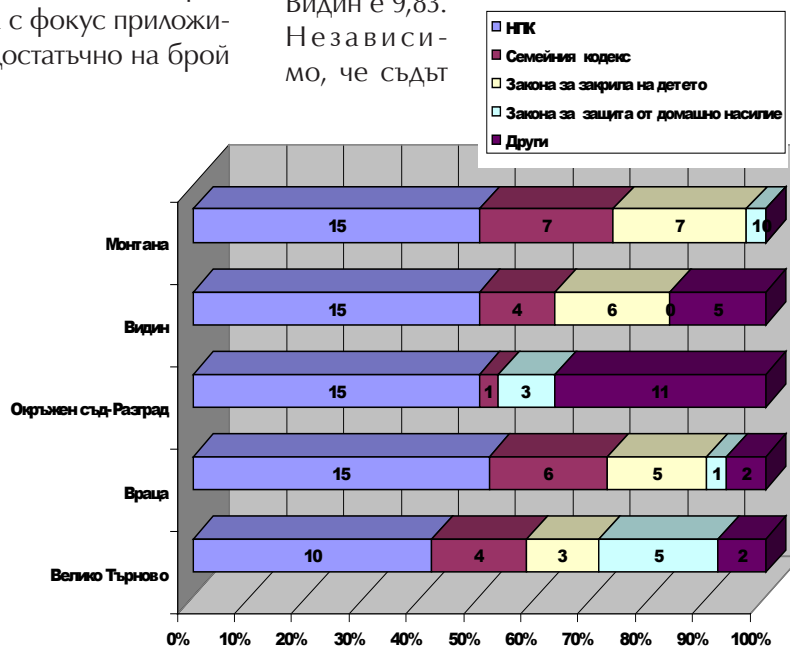

съдебни дела по Семейния кодекс и Закона за закрила на детето. Най-много съдебни дела по двата вида закони са наблюдавани в Районен съд – Варна: съответно по 8 броя. Следващите по брой наблюдавани дела от същите видове са Районен съд – Добрич – съответно по 8 и 4 броя, и Районен съд – Шумен по 5 броя. В три от съдилищата в градовете Плевен, Русе и Варна по Закона за защита от домашното насилие са наблюдавани по 6 броя. Очевидно е, че при балансираната извадка за броя на наблюдение на дела с фокус приложимия ЗЗДН, се подбра достатъчно на брой съдебни дела. Законът е добре познат в посочените съдилища и се наблюдава почти равна натовареност в тази група съдилища. Много често представители на уязвими групи са страни в процеса с предмет ЗЗДН. С един брой по-малко съдебни дела по ЗЗДН са наблюдавани в Районен съд – Шумен и Добрич – по 5 броя.

В районните съдилища в градовете Шумен и Добрич натовареността по брой свършени дела не е еднаква, независимо от сходната големина. Натовареността в Районен съд - Шумен е 6642 дела, докато в Районен съд - Добрич тя е 8238 дела за 2010 година. При сравнение по брой свършени дела в Районен съд - Добрич с Районен съд - Плевен, където са 12419 дела, може да се отбележи по-висока натовареност в Плевенския съд, при не толкова голяма разлика в броя на съдите (19 срещу 24). Но в съда в град Плевен са попаднали в извадката само 2 граждански дела с предмет Семейния кодекс, а в съда в град Добрич те са 3 пъти повече. Най-много дела с предмет Закона за закрила на детето са наблюдавани в районните съдилища в градовете Варна и Търговище. При наказателните дела висок брой са наблюдавани във районните съдилища във Варна и Плевен - по 16 броя, а най-малко в районните съдилища в градовете Добрич и Шумен - по 10 броя.

ВТОРА ГРУПА СЪДИЛИЩА

Най-много съдебни дела по Семейния кодекс са наблюдавани в Районен съд – Монтана - 7 броя. По равен брой са разгледани в съдилищата в градовете Видин и Велико Търново - по 4 броя. Най-малък брой са в Окръжен съд – Разград - само 1 брой. Но при проверка на натовареността към брой свършени дела на един съдия в Районен съд - Велико Търново е с 34,1, а Районен съд - Видин е 9,83. Независимо, че съдът

в град Велико Търново е по-голям и съдите са по-натоварени, там са наблюдавани само 10 наказателни дела, докато във Видинския районен съд те са 15 броя. Най-много дела по Закона за закрила на детето са наблюдавани в Районен съд – Монтана - 7 броя, следващият по брой наблюдавани дела от същият вид е Районен съд – Видин – съответно 6 броя, най-малък брой са делата по ЗЗДН в Районен съд - Велико Търново. Голям брой дела по Закона за защита от домашното насилие са наблюдавани в Районен съд - Велико Търново и Окръжен съд – Разград, съответно по 5 и 3 броя. Най-малко дела по ЗЗДН са наблюдавани в районните съдилища в градовете Враца и Монтана - по 1 дело. Най-голям брой други граждански дела са разгледани в Окръжен съд – Разград - 11 броя. На следващо място е Районен съд - Видин с 5 броя. По отношение на съдебните дела по Наказателния кодекс в четири от съдилищата са разгледани равен брой дела -

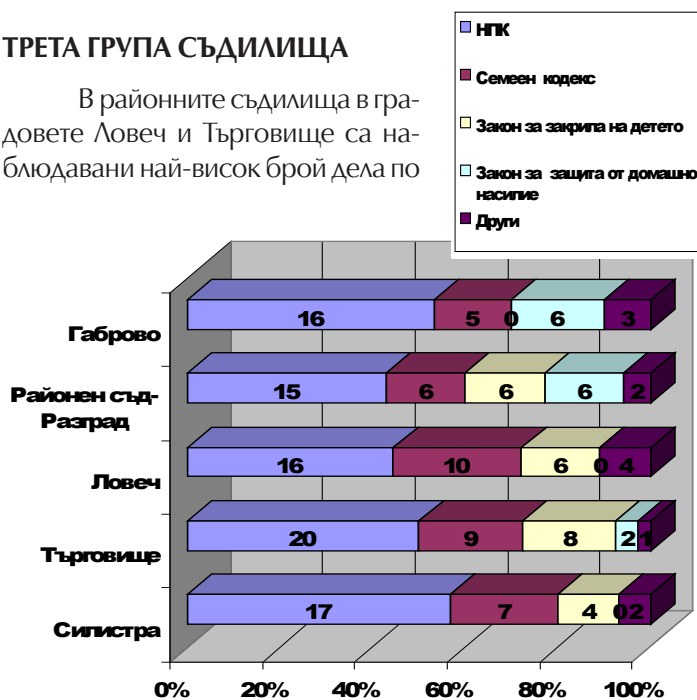
по 15, а в Районен съд - Велико Търново са разгледани 10 броя.

те съдилища в градовете Разград и Габрово са разгледани по 6 дела с предмет За-

кона за защита от домашното насилие, докато в съдилищата в градовете Силистра и Ловеч липсват постъпили дела. В Районен съд - Силистра натовареността на брой свършени дела е 3885, а в Районен съд - Ловеч те са само с 60 по-малко (3826). В град Силистра има неправителствена организация, която работи по защита и превенция на проблема с домашното насилие, а в град Ловеч няма. Очевидно е, че обществеността не е достатъчно запозната с правата, които дава този закон. По отношение на наказателните дела в Районен съд - Търговище те са 20 броя, на следващо място е Районен съд - Силистра с 17 броя, а в районите съдилища в градовете Ловеч и Габрово броят им е еднакъв - 16 дела. Въпреки еднакъв брой дела, натовареността спрямо приключени дела в Районен съд - Ловеч е 35,76, а в Районен съд - Габрово 34,09. В Районен съд - Ловеч са наблюдавани 4 граждански дела по общия ред на ГПК, а по 2 дела са наблюдавани в районните съдилища в градовете Силистра и Разград.

ТРЕТА ГРУПА СЪДИЛИЩА

В районните съдилища в градовете Ловеч и Търговище са наблюдавани най-висок брой дела по

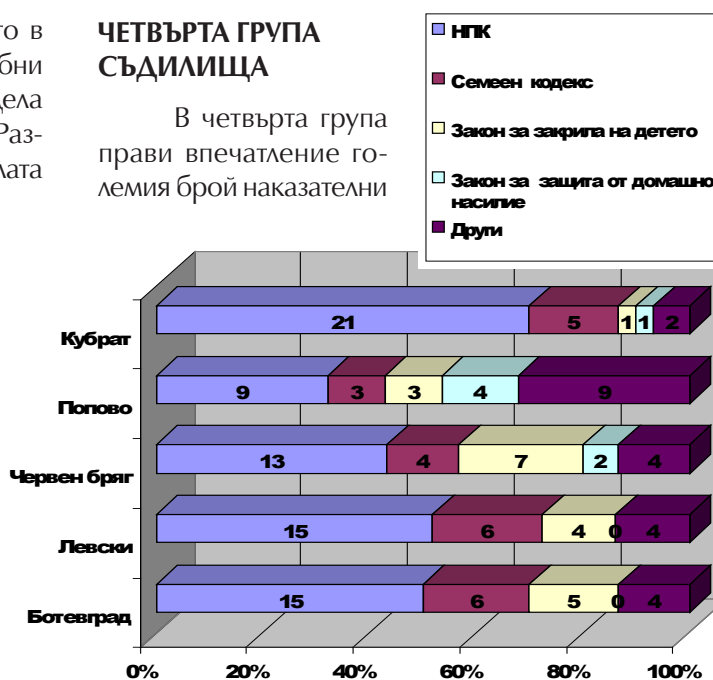
Семейния кодекс, съответно 10 и 9 дела. В Районния съд в град Габрово те са само 5 броя. При сравняване на натовареността по брой дела за разглеждане 9 съдии в Районен съд - Ловеч имат 4328 дела, а в Районен съд - Търговище 11 съдии имат 2895. Въпреки по-малката натовареност в съда в град Търговище магистратите са разгледали почти равен брой дела по Семейния кодекс.

По Закона за закрила на детето в град Търговище са наблюдавани 8 съдебни дела, на следващо място с по 6 броя дела са районните съдилища в градовете Разград и Ловеч. При натовареност към делата за разглеждане в Районен съд - Търговище тя е 28,8, в Районен съд - Ловеч е 40,45, а в Районен съд - Разград е 39,81. Може да се направи извод, че Районен съд - Търговище, който е с по-малка натовареност, е решавал повече съдебни дела по Закона за закрила на детето от районните съдилища в градовете Разград и Ловеч. В Районен съд - Силистра те са само 4 броя, а в Районен съд - Габрово не са разгледани такива дела/не са попаднали в извадката.

Забелязва се, че в районни-

ЧЕТВЪРТА ГРУПА СЪДИЛИЩА

В четвърта група прави впечатление големия брой наказателни

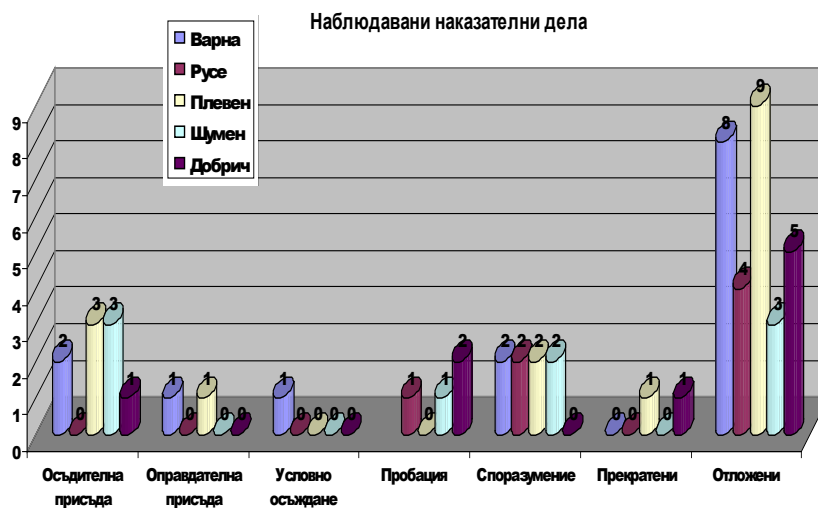
дела наблюдавани в Районен съд - Кубрат 21 броя. Делата са много на брой в сравнение с другите градове в групата. Интересно е дори, че почти всичките са за престъпления от частен характер. Съдът в град Кубрат може да се сравнява по натовареност и брой дела със съда в град Попово, но там са наблюдавани едва 9 наказателни дела. Прави впечатление, че образуваните наказателни производства за извършени престъпления в Районен съд - Кубрат преобладават в пъти повече спрямо другите градове. В съдилищата в градовете Левски и Ботевград броят им е еднакъв - по 15 броя. В Районен съд - Попово са наблюдавани само 9 наказателни дела. Особеност представлява фактът, че в същия съд в Попово е висок процентът на наблюдавани други граждански дела по реда на ГПК. В три от съдилищата в градовете Червен бряг, Левски и Ботевград са наблюдавани съответно по 4 други граждански дела. Най-малко - само 2 броя са в съда в град Кубрат. Делата за разглеждане в Районен съд - Кубрат са 1045, в Районен съд - Левски са 1655, в Районен съд - Червен бряг са 1635 дела. Изводът е, че независимо от сходната натовареност гражданските дела по общия ред са наполовина по-малко в съда в град Кубрат от останалите съдилища.

С правно основание Семейен кодекс в две от съдилищата в градовете Левски и Ботевград са наблюдавани по 6 съдебни дела, на следващо място е Районен съд - Кубрат с 5 дела, най-малко са в Районен съд - Попово - само 3 броя.

В съда в град Червен бряг са наблюдавани 7 съдебни дела с предмет Закон за закрила на детето, докато в съдилищата в градовете Попово и Кубрат са наблюдавани най-малко - съответно по 3 и 1 дело. Натовареността към приключени дела в Кубрат е 25,75, а в Попово е 18,82. Изводът е, че в

Районен съд - Кубрат, който е с по-висока натовареност от Районен съд - Попово по общ брой разгледани дела през 2010 г., са наблюдавани по-малко съдебни дела с предмет по Закона за закрила на детето.

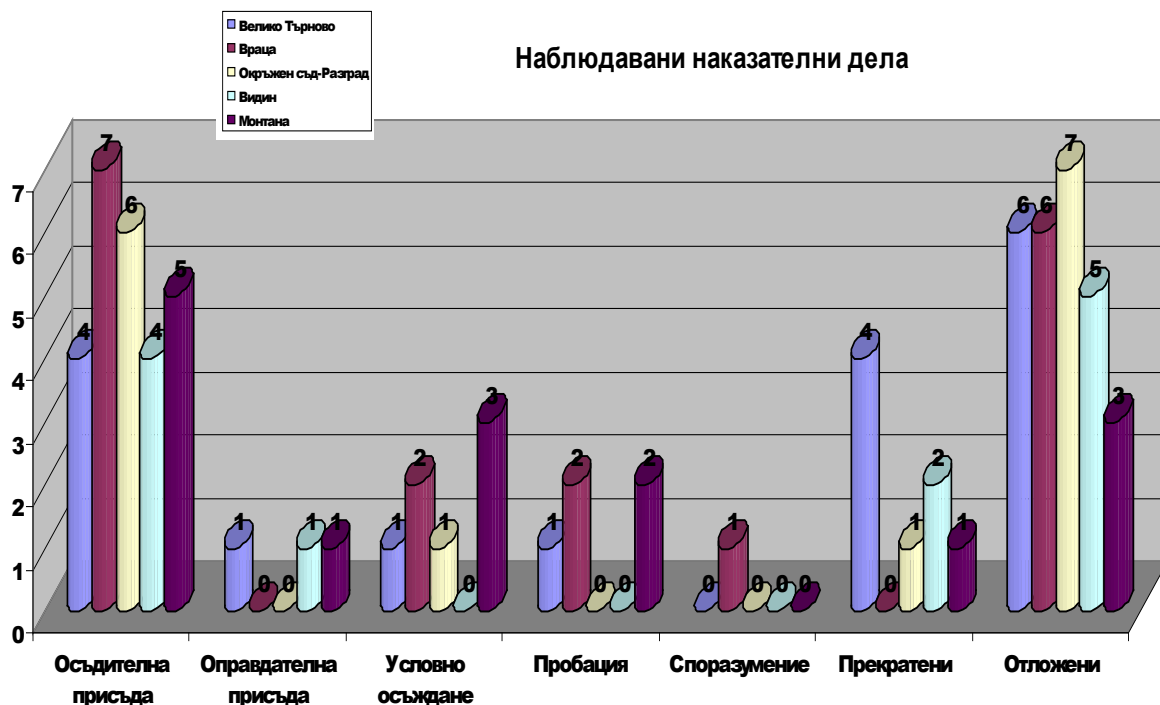
В съда в град Попово са разгледани 4 съдебни дела по ЗЗДН, а в Районен съд - Червен бряг те са 2 броя. В градовете Левски и Ботевград по Закон за защита от домашното насилие няма наблюдавани съдебни дела. Натовареността към дела за разглеждане в град Левски е 36,78, а в град Ботевград е 47,82. Натовареността в град Попово, където са наблюдавани 4 дела по ЗЗДН, е 21,88. Според нас обществеността в град Попово е по-добре запозната със Закона за защита от домашното насилие.

При наблюдаваните наказателни дела в групата през наблюдавания период прави впечатление превесът на отложените дела от приключените с постановен съдебен акт. В районните съдилища на градовете Варна и Плевен са най-много на брой отложени наказателни (8-9 броя) дела в сравнение със съдилищата в Шумен и Русе, където отложените са (3-4 броя). Най-голям брой наблюдавани наказателни производства, които са приключени с осъдителни присъди, има в градовете Плевен и Шумен - с по 3 броя, следвани от град Варна - с 2 броя и Добрич - с 1 брой. Натовареността към свършени дела в град Плевен е 59,05, в град Шумен е 35,33, а в град Варна 51,64. При съпоставката се забелязва, че в съдилищата с по-малка натовареност са приключили с по-голям брой осъдителни присъди от град Варна. Прави впечат-

ление, че в съда в град Добрич няма нито едно сключено споразумение по наблюдаваните дела. В останалите 4 съдилища има 2 броя наказателни дела, приключени с одобрени споразумения. Нашето мнение е, че споразуменията не подобряват правораздаването, а напротив – улесняват работата на прокурорите и съдиите, но изпращат противоречиви сигнали към обществото. Прави впечатление, че над 50% от наблюдаваните наказателни дела са отложени. Наказателните процеси са бавни и тромави и в стремежа на търсене на обективната действителност, много често се отлагат делата. При наблюдението впечатление прави основанията за отлагане на съдебните заседания при наказателните дела. Повечето от тях се отлагат заради неправилно призоваване или приложени болнични листи, оправдаващи отсъствието на важни участници в процеса. Прави впечатление липсата на осъдителни присъди в град Русе през наблюдавания период. В районните съдилища в градовете Русе, Плевен, Шумен и Добрич няма нито една „условна присъда“ по наблюдаваните дела. Единствено в град Варна има едно съдебно дело, приключило с „условна присъда“.

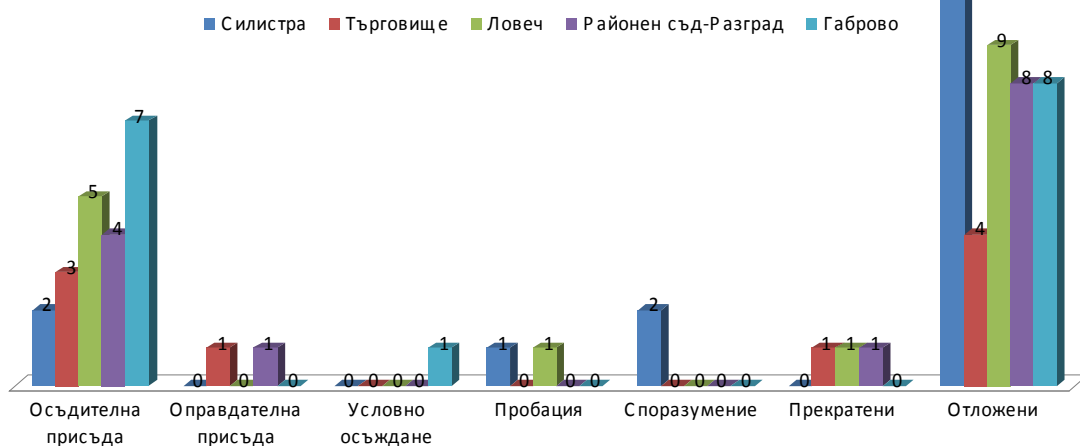
тримесечие са установени в Окръжен съд – Разград, на следващо място с равен брой от по 6 дела, са съдилищата в градовете Велико Търново и Враца. Най-малък брой отложени дела има в град Монтана. Интересен е фактът, че единствено в Районен съд – Враца са налице повече постановени осъдителни присъди от другите видове съдебни актове в наказателния процес. Наблюдавано е само едно сключено споразумение в Районен съд – Враца. Добра практика е, че не се наблюдават случаи на одобрени от съда споразумения между прокуратурите и подсъдимите. От наблюдаваните съдебни дела най-много в Районен съд - Велико Търново са 4 прекратени наказателни дела. Единствено в Районен съд – Враца не са наблюдавани прекратяване на наказателни процеси. В същия съд от постановените наказателни актове не са наблюдавани т.нар. „условни присъди“. Най-много осъдени с изпитателен срок са наблюдавани при наказателните дела в Районен съд - Монтана. В съдилища със сходна големина и натовареност има различна ефективност.

При наблюдаваните наказателни дела прави впечатление приблизително равният брой на отложени наказателни дела от приключените с осъдителна присъда. Най-много отложени наказателни дела за едно

Според нас в посочената група съдилища наказателният процес може да се определи като бавен. Липсва превес на приключени с постановен съдебен акт наказателни производства. Най-осезаем е бавният

Наблюдавани наказателни дела

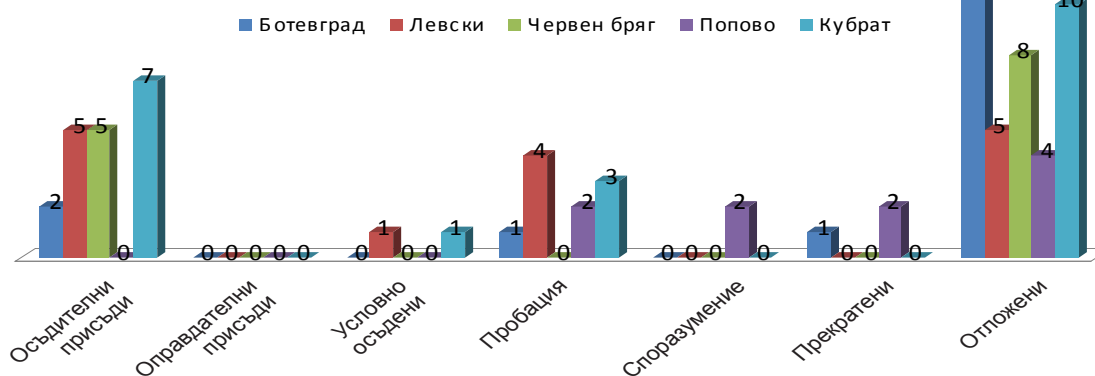

съдебен процес в Районен съд – Силистра, където са отчетени за периода 11 отложени наказателни дела, спрямо 5 приключили наказателни процеси, от които в баланс са постановени 2 броя осъдителни присъди и 2 броя одобрени споразумения. Забелязва се равен брой на приключените и отложените наказателни съдебни дела в Районен съд – Габрово. За наблюдавания период от общо 16 дела, 8 са приключени и 8 отложени. Също и в Районен съд – Търговище с 1 брой приключено дело в повече от броя на отложените дела, но пък в същия съд, са отчетени 1 приключено дело с оправдателна присъда и 1 прекратено дело.

От графиката можем да направим извод, че в съдилищата в Габрово и Търговище делата, приключили с осъдителна присъда 7 и 3 броя и отложените дела 8 и 4 броя, са в относителен баланс. Забелязва се превес на отложените дела спрямо приключените с постановен съдебен акт. Най-много отложени наказателни дела за едно тримесечие са установени в Районен съд – Силистра, но там са и най-малко осъдител-

ни присъди - само 2 броя. Натовареността към приключени дела в град Силистра е 40,47, докато в съда в град Търговище има най-малко отложени дела, тя е 26,47. На следващо място е съдът в град Ловеч с 9 броя отложени дела. Районните съдилища в градовете Разград и Габрово са с еднакъв брой отложени дела, по 8 броя. Отложените наказателни дела са два пъти по-малко. Интересен факт е, че само в град Силистра има 2 броя сключени споразумения и единствено там и в град Габрово няма прекратени дела. Нашата организация не одобрява сключването на споразумения с прокуратурата, защото според нас общественият ефект не е добър. Положителна практика показват съдилищата в градовете Разград, Търговище, Ловеч и Габрово, където няма нито едно сключено споразумение. В Габрово се забелязва, че има една условна присъда, но няма дела, приключили с пробационни мерки. В съдилищата в градовете Силистра и Ловеч по едно съдебно дело е приключило с наказание „пробация“.

Наблюдавани наказателни дела

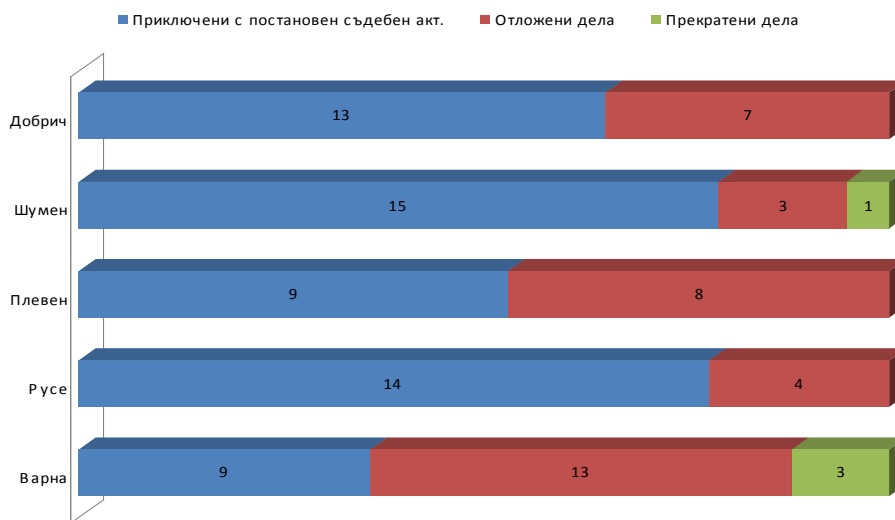

Сериозна картина показва наблюдението в Районен съд – Ботевград, където в пъти повече са отложените наказателни дела от приключените (11 отложени, 3 приключени и 1 прекратено). Единствено в Районен съд – Левски е отчетен по-голям брой приключени наказателни дела от отложените. В същия съд в Левски е наблюдаван баланс на постановените наказания „лишаване от свобода“ и постановените с наказание пробация. От наблюдаваните наказателни дела в Районен съд – Попово приключените дела и отложените наказателни дела са равен брой, но превес са прекратените наказателни дела в сравнение с останалите наблюдавани съдилища. В Районен съд - Кубрат са наблюдавани по-равно приключени и отложени наказателни дела.

В Районен съд - Ботевград са отложени 11 (73.33%) броя дела и с осъдителна присъда са приключили 2 (13.33%) броя. Голям е броят на отложените дела. Забелязва се тенденция на отлагане на делата. Съдът се стреми към събиране на повече доказателства, за да постанови най-ефективната присъда, но от друга страна това пречи страните по делата да получат ефективно правораздаване в срок. В съда в Попово са отложени 4 (44.44%) дела, а с осъдителни присъди не е приключило нито едно от 9 наказателни дела. В съда в град Кубрат отложените съдебни дела са 10 броя, но осъдителните присъди са 7. Баланс между отложени и приключени дела има в град Левски, където с осъдителни присъди са приключили 5 съдебни дела и са били прекратени също 5 броя. В две съдилища в градовете Левски и Кубрат има по един брой приключени дела с постановени присъди с отлагане изтърпяване на наказанието за изпитателен срок. В Районен съд - Попово има две приключени съдебни дела с одобрени споразумения. Също там са наблюдавани 2 прекратени и 2 приключени дела с нало-

жени наказания „пробация“. Друго съдебно дело е прекратено в Районен съд - Ботевград. Районен съд - Левски има 4 броя съдебни дела с наложени наказания пробация, на следващо място е Районен съд - Кубрат с 3 броя. Наблюдението отчита, че в никой съд от групата няма приключило съдебно дело с оправдателна присъда.

Наблюдавани граждански дела

Вижда се, че гражданското производство е ефективно в районните съдилища в градовете Русе, Шумен и Добрич. В Районен съд – Плевен е отчетен баланс в приключените с постановен съдебен акт и отложените дела. Само в Районен съд – Варна е наблюдаван по-висок брой отложени съдебни дела от приключените и поддържа първенство в сравнение с другите наблюдавани районни съдилища. В тази група наблюдавани съдилища почти минимум на брой са наблюдавани прекратени граждански дела.

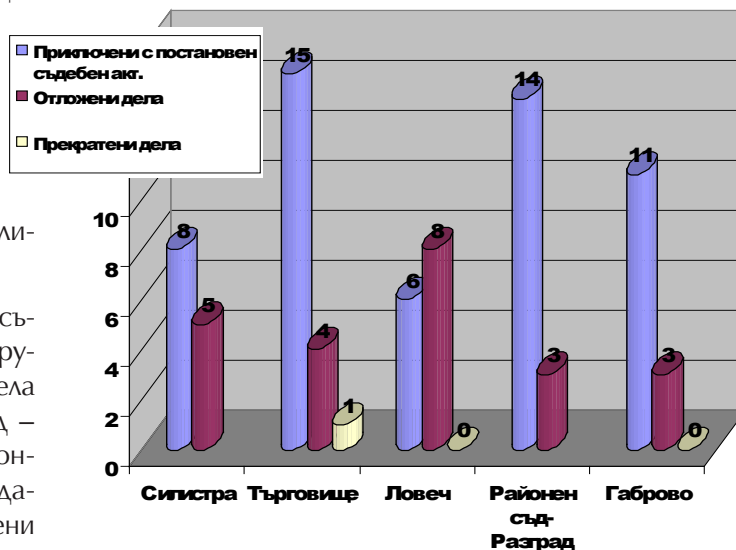
Наблюдението отчита голям брой приключени граждански дела с постановен съдебен акт в Районен съд - Шумен 15 (78.94%) от общо 19 дела. На следващо място е Районен съд - Русе с 14 (77.77%) броя от общо 18 дела. На трето място е Районен съд - Добрич с 13 (65%) броя приключили от общо 20 дела. Натовареността към брой дела за разглеждане в Районен съд - Шумен е 7398 дела, в Районен съд - Русе е 13063 дела, а в Районен съд - Добрич е 9342 дела. От графиката се забелязва, че най-малко натовареният съд в град Шумен е най-ефективен и бърз спрямо правораз-

даването. Най-малко постановени съдебни актове от наблюдаваните дела има в съдилищата в най-големите наблюдавани съдилища в градовете Варна - 9 (36%) броя и Плевен, също 9 (52.94%) броя. Именно в Районен съд - Варна се забелязват най-много отложени съдебни дела 13 (52%) броя, от наблюдавани 25 граждански дела. Най-малък брой съдебни дела са отложени в Районен съд - Шумен 3 (15.78%) дела. Районен съд - Шумен показва добър напредък относно доброто, ефективно и бързо правораздаване. Единствено в Районен съд - Варна - 3 (12%) броя, и Районен съд - Шумен 1 (5.26%) брой има прекратени дела. В Районен съд - Варна има 40 назначени съдии, докато в Районен съд - Шумен те са 18. В районните съдилища в Русе, Плевен и Добрич за тримесечния период не са прекратени наблюдавани дела. Съотношението между приключилите 64 (64.64%) броя и отложените 35 (35.35%), броят е приблизително 2 към 1.

В тази група районни съдилища се обособиха две групи на повече приключени дела от отложените (Районен съд – Враца и Районен съд – Монтана) и равен брой наблюдавани, приключени и отложени граждански дела (Районен съд – Велико Търново, Районен съд – Видин и Окръжен съд – Разград). Впечатление прави Районен съд - Монтана с 14 броя приключени с постановен съдебен

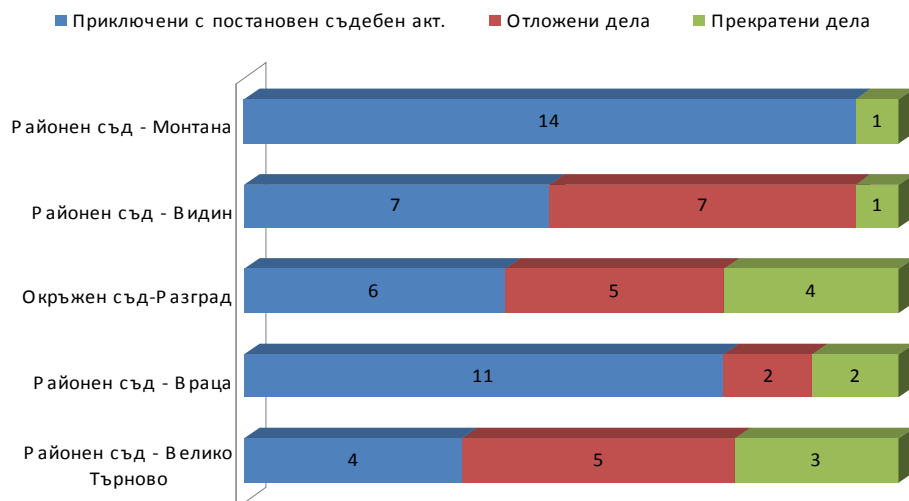
акт граждански дела и нито едно отложено. Районен съд - Враца е на второ място с 11 броя приключени дела и с по 2 отложени и прекратени. Най-малък брой приключени с постановен съдебен акт граждански дела са гледани в Районен съд - Велико Търново - само 4 броя, но за сметка на граждански дела. Забелязва се баланс между приключилите и отложените съдебни дела в Районен съд – Видин: по 7 броя. Наблюдаваните дела в Окръжен съд - Разград върви в низходящ ред, 6 приключили дела, 5 отложени дела и 4 броя прекратени дела. Съотношението между приключилите 53 (73.61%) броя и отложените 19 (26.38%) броя е приблизително 3:1.

Наблюдавани граждански дела - 3 група

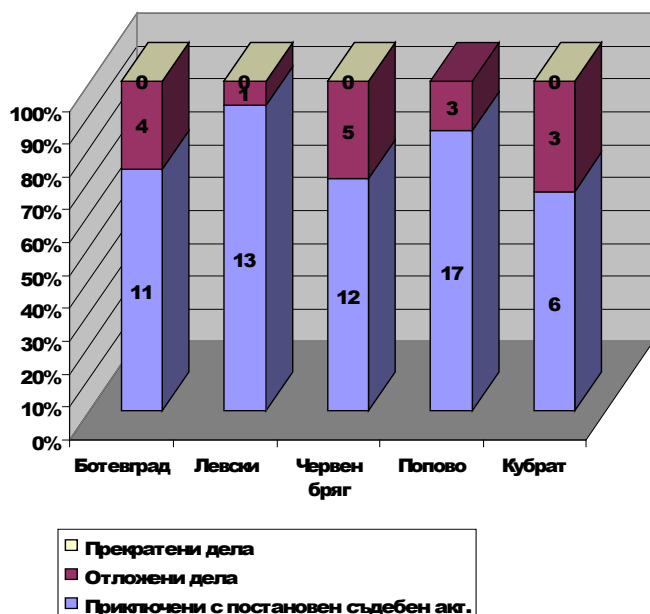

Налице е висок процент на приключили с постановен съдебен акт по същество граждански дела в районните съдилища в градовете Търговище (75%), Разград (82.35%) и Габрово (78.57%). Процентът на приключили дела е нисък в Районен съд – Ловеч и Районен съд - Силистра, където са приключили съответно 6 (42.85%) броя и 8 броя. В Районен съд - Търговище се забелязва тенденция – приключените дела са почти четири пъти повече от отложените. В районните съдилища в градовете Търговище, Разград и

Наблюдавани граждански дела

Наблюдавани граждански дела - 4 група

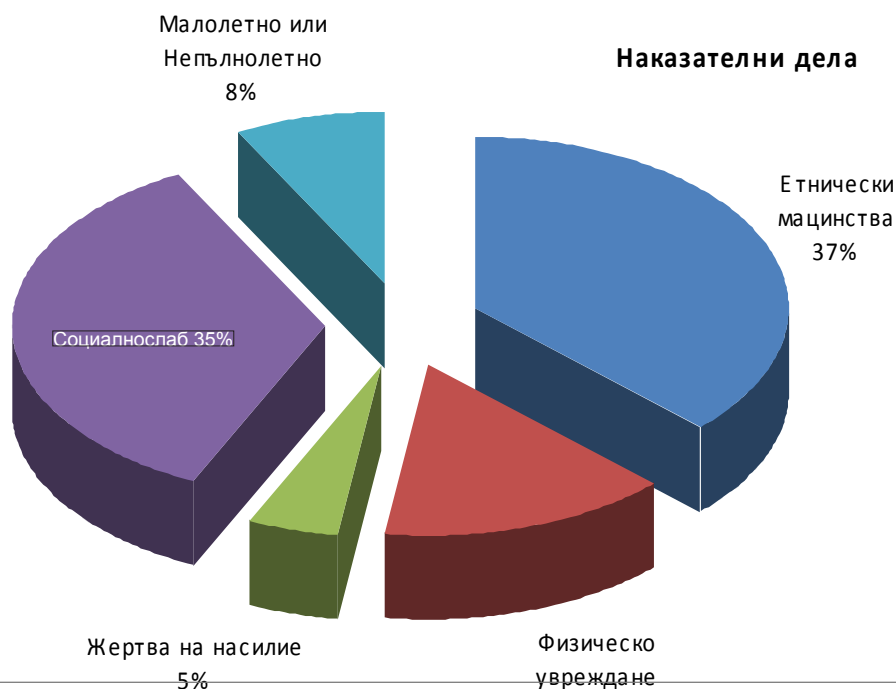

Габрово се наблюдава голям брой съдебни дела, приключили с постановен съдебен акт. В Районен съд - Силистра разликата е 3 съдебни дела повече от отложените. Съотношението на приключилите съдебни дела, които са 53 (68.83%) броя, и отложените 24 (31.16%) броя се вижда, че е 2:1 в полза на приключилите.

В тази група наблюдавани районни съдилища е очевидно ефективното гражданско производство. В районните съдилища в градовете Ботевград, Левски, Червен бряг, Попово и Кубрат приключените с постановен съдебен акт граждански дела са три пъти повече от отложените дела. Изключение прави с 10% по-малко приключили граждански дела в Районен съд - Кубрат. Впечатление прави големият брой приключени съдебни дела в Районен съд - Попово: 17 броя в сравнение с отложените, които са 3 броя. Друг подобен случай е в Районен съд - Левски, където са приключили 13 броя и само 1 дело е отложено. Във всички районни съдилища приключилите дела са

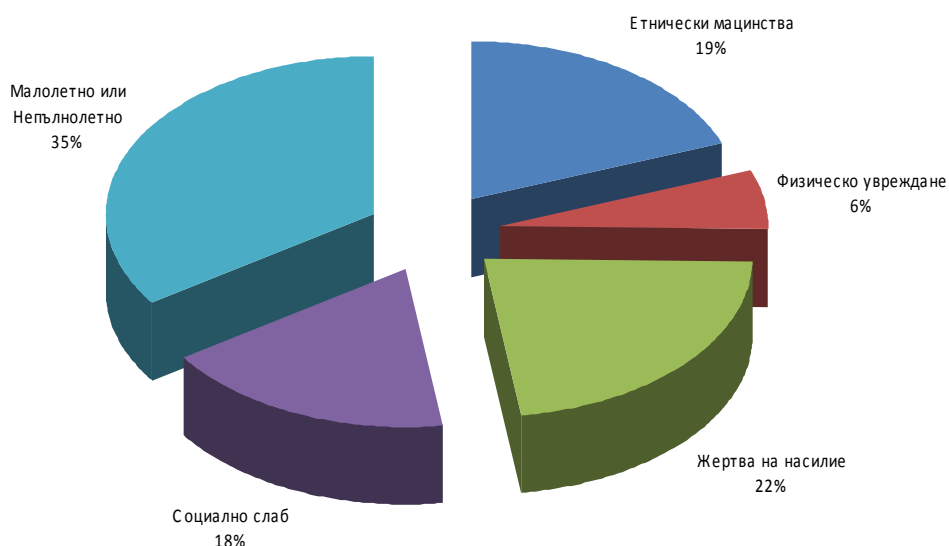
поне два пъти повече от отложените. В Районен съд - Червен бряг приключените съдебни дела спрямо отложените са около два пъти и половина повече, а в Районен съд - Ботевград, те са приблизително три пъти повече. В Районен съд - Левски приключените дела са повече от десет пъти в сравнение с отложените. Положителна практика е, че в нито един районен съд няма прекратено дело. Съотношението на приключилите 59 (78.66%) броя и отложените 16 (21.34%), броят е приблизително 4:1 в полза на приключилите. 75.

От всички наказателни дела в 20-те съдилища най-много са наблюдавани наказателни процеси, в чиито една от страните са били представители от етническите малцинства 57 (37.25%) броя. След тях се нареждат наказателни дела, по които една от страните са били социално слабите граж-

дани с 54 (35.29%) броя. На трето място страна по наказателни дела са били хора с физически увреждания 23 (15.03%) броя. Интересен е фактът, че само 7 (4.57%) от участниците в наказателните дела са жертви на насилие.

Граждански дела

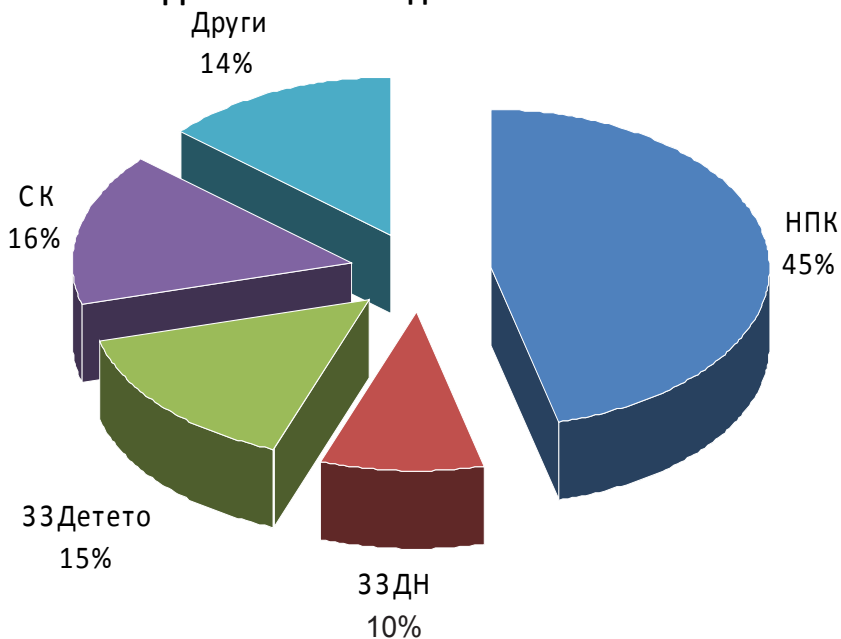
При наблюдаваните граждански дела се забелязва, че от представителите на уязвимите групи, най-голям брой участници в съдебни заседания са малолетните и непълнолетните 94 (35%). Втора по брой група е тази на жертвите на домашно насилие 61 (22%). Групата на етническите малцинства наброява 52 (19%) броя. Най-малката група при тези дела са социално слабите граждани с 48 (18%) броя. При наблюдаваните граждански дела най-много, но почти по равен брой са наблюдавани в заседания, в които една от страните най-често са били представители от етнически малцинства и социално слаби граждани. Броят им е два пъти по-малко от останалите наблюдавани граждански процеси, в които една от страните са били хора с увреждания, жертви на насилие, малолетни и непълнолетни лица. Двете групи относително равни дялове се дължат на факта, че при големия брой наблюдавани брачни дела, най-често страна в процеса е обикновено безработен и/или представител от етническите малцинства. Докато при другите граждански дела

с предмет ЗЗДетето, ЗЗДН и други граждански дела по общия ред на ГПК са наблюдавани по-малко на брой в 20-те съдилища.

Повече са наблюдавани граждански дела от наказателните дела. Следователно е най-голям дялът на наблюдаваните граждански дела - 332 (53.89%) броя дела. Наблюдавани са 284 (46.11%) наказателни дела, провеждани по реда на НПК. От гражданските дела най-много са наблюдавани с правно основание Закона за закрила на детето 93 (28.01%) броя и Семейния кодекс 96 (28.91%) броя. Голям е и броят на наблюдаваните дела по Закона за защита от домашното насилие 59 (17.77%) броя. Въпреки всичко техният брой (дела по ЗЗДН) е най-малък в сравнение с другите наблюдавани закони по ГПК. ЗЗДН все още не е популярен в наблюдаваните районни съдилища и на някои места рядко се образуват дела по този закон. Останалите наблюдавани граждански дела са по общия ред на ГПК 84 (25.30%) броя.

При наблюдаваните граждански дела се забелязва, че от представителите на уязвимите групи, най-голям брой участници в съдебни заседания са малолетните и непълнолетните 94 (35%). Втора по брой група е тази на жертвите на домашно насилие 61 (22%). Групата на етническите малцинства наброява 52 (19%) броя. Най-малката група при тези дела са социално слабите граждани с 48 (18%) броя. При наблюдаваните граждански дела най-много, но почти по равен брой са наблюдавани в заседания, в които една от страните най-често са били представители от етнически малцинства и социално слаби граждани. Броят им е два пъти по-малко от останалите наблюдавани граждански процеси, в които една от страните са били хора с увреждания, жертви на насилие, малолетни и непълнолетни лица. Двете групи относително равни дялове се дължат на факта, че при големия брой наблюдавани брачни дела, най-често страна в процеса е обикновено безработен и/или представител от етническите малцинства. Докато при другите граждански дела

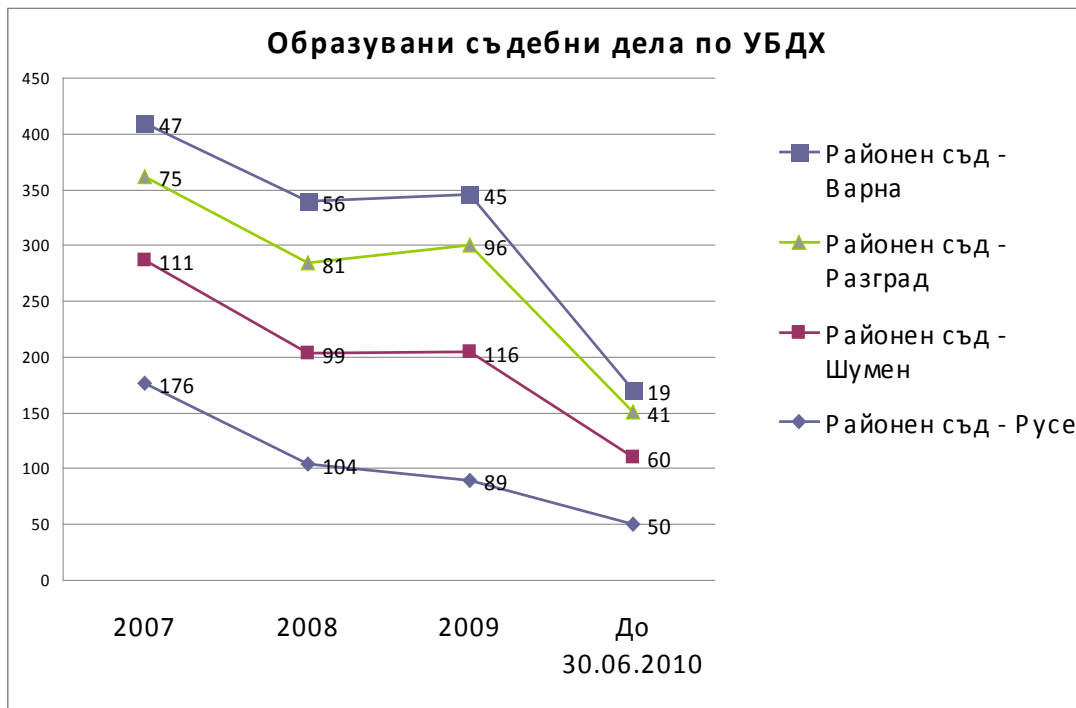
Дела по наблюдаваните закони

Приложение на УБДХ в наблюдаваните районни съдилища

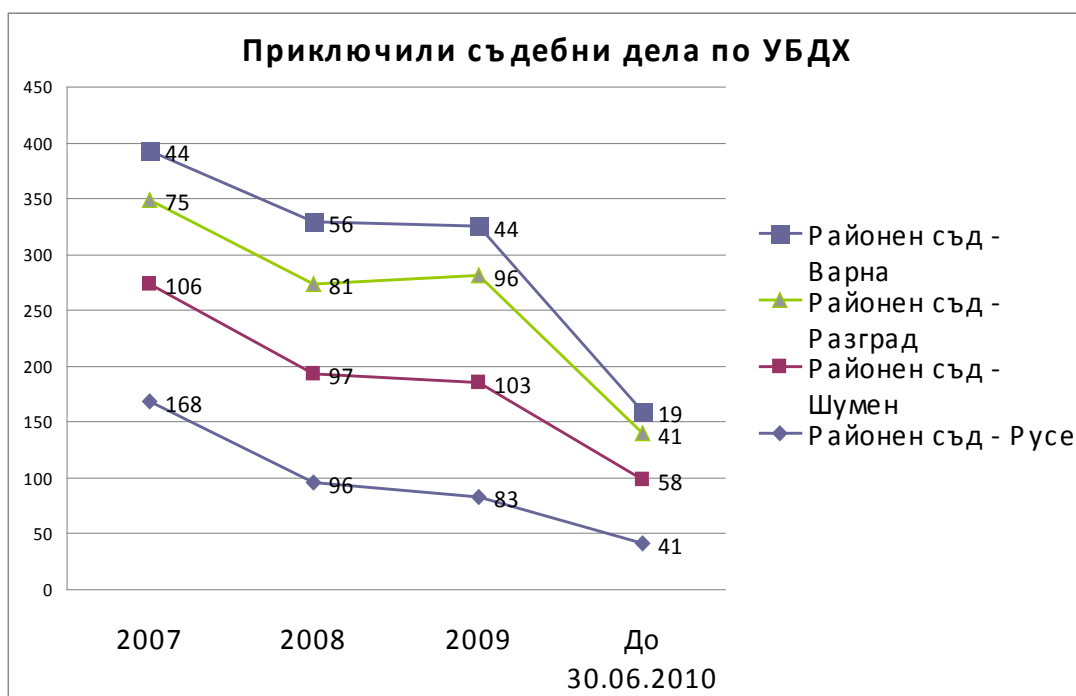
От 20-те съдилища най-голям брой дела с предмет Указа за борба с дребното хулиганство са наблюдавани в районните съдилища в градовете Русе, Шумен, Разград и Варна.

следващите години се наблюдава как техният брой рязко намалява на 89 през 2009 г. Ситуацията относно образуваните съдебни дела в Районен съд - Шумен е различна. През 2007 г. са образувани 111 дела, през следващата година броят им намалява на 99 и 2009 г. отново се повишава броят на делата до 116. При наблюдението за първа-

Прави впечатление, че в Районен съд - Русе през 2007 г. е бил пикът на висок брой образуванни съдебни дела, сравнен с другите районни съдилища. През

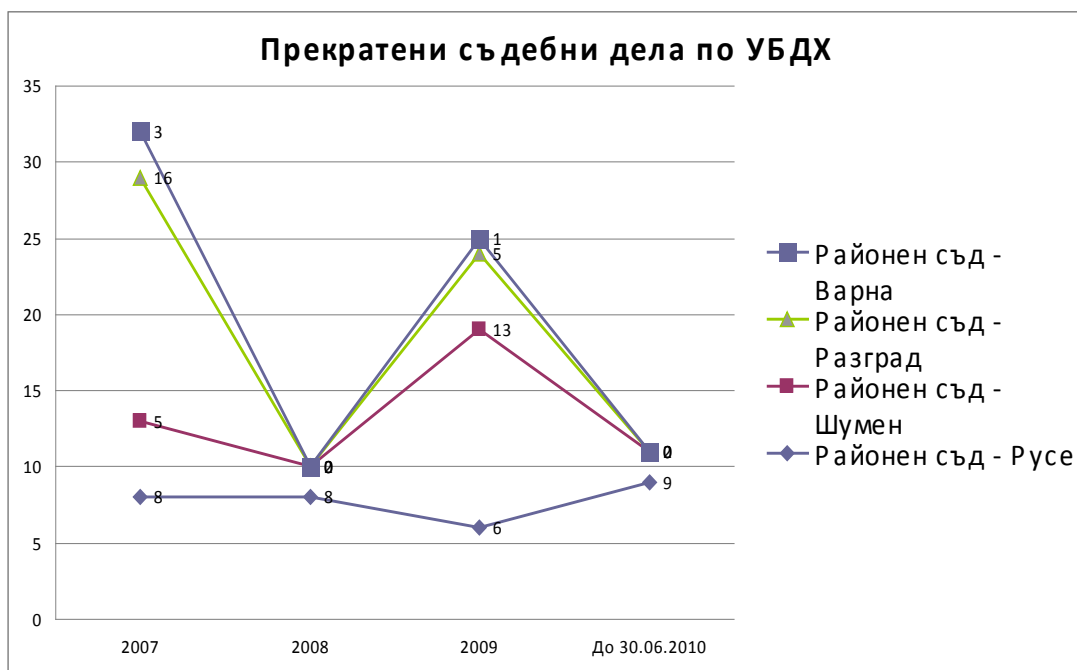
та половина на 2010 г., показва 60 образуванни съдебни дела. В Районен съд Разград образуваните дела през годините поддържат възходяща тенденция, като с всяка изми-

нала година се увеличават с около 15 броя. През 2007 г. са образувани 75 броя, през 2009 г. - 89. При запазване на тенденцията от първата половина на 2010 г. 50 броя, до края на годината се очаква образуване на около 100 дела. Съдебните дела в град Варна през годините не се променят: 47 през 2007 г., 45 през 2009 г.

Приключилите съдебни дела са пропорционални на образуваните дела. Делата, които са приключили в Районен съд - Русе, показват низходяща тенденция на заведените дела – през 2007 година са били заведени 168 съдебни дела, докато през първата половина на 2010 годината намаляват на 41 броя. В районните съдилища

намаляване на 6 броя през 2009 г. Положителен напредък е, че 9 дела са прекратени само за първата половина на 2010 г. При запазване на тенденцията броят на прекратените в края на годината може да достигне около 20 дела. В Районен съд - Шумен забелязваме една обратна тенденция в сравнение със съда в град Разград. През 2007 са прекратени 5 съдебни дела, техният брой намалява на 2 броя 2008 г., но през 2009 г. се наблюдава рязкото им покачване на 13 дела. За първата половина на 2010 г. са едва 2 броя. В съда в град Варна прекратените съдебни дела намаляват с всяка изминала година - от 3 броя през 2007 г. и спадат до 1 брой през 2009 г., като през 2008 г. и първата половина на 2010 г. липсват.

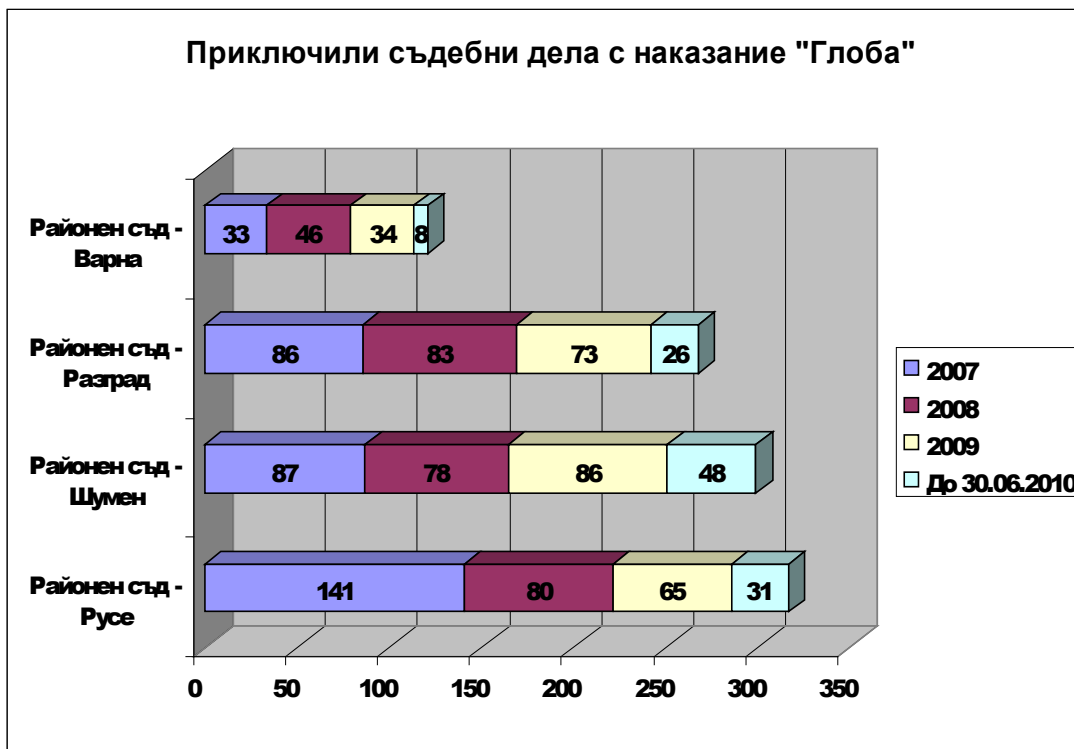

в градовете Шумен и Варна също се поддържа сравнително равен брой на заведените дела по този указ през годините. В Районен съд - Разград се забелязва покачване на броя на делата по УБДХ.

Много интересна е практиката на прекратените съдебни дела по УБДХ. Впечатление прави Районен съд – Разград, където през 2007 г. са прекратени 16 дела. Много добра практика за съдилищата е, че за разлика от 2008 г., където няма нито 1 прекратено дело, през 2009 година броят на делата в тази категория нараства на 5. В Районен съд - Русе се забелязват по-ниски стойности, но те са постоянни през годините: 2007 и 2008 г. са били по 8 броя, следва

забелязва се равномерно разпределение между предвидените наказания в районните съдилища в градовете Разград и Шумен. В Районен съд - Русе се забелязва превес на наложените наказания „Глоба“ в сравнение с наказание „Задържане в подделенията на МВР“. В съда в град Разград наказанията вървят в низходящ ред - от 86 броя до 73 броя 2009 г. При запазване на тенденция от първата половина на 2010 г. от 26 броя до края на годината те са около 50 броя. В низходящ ред вървят и делата в съдилищата в градовете Шумен и Русе. При 141 наказания глоби за 2007 г. те спадат наполовина 65 броя за 2009 г. В Районен съд - Варна се забелязва запазване на една постоянна тенденция с малки изключения.

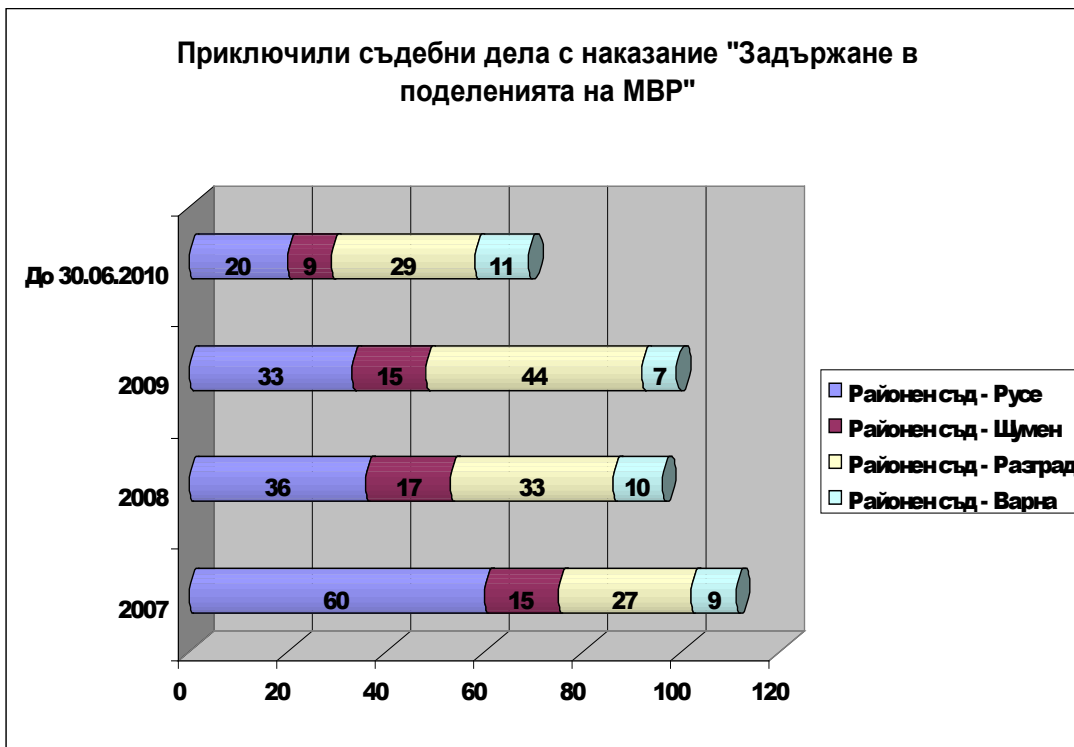
Приключили съдебни дела с наказание "Глоба"

Докато през 2007 г. и 2009 г. са приключили с наказание глоба 33 броя и 34 броя, 2008 г. броят им се е покачил на 46 дела.

чи на нормативните документи, защитаващи правата на човека. В Районен съд-Шумен има тенденция на запазване на нака-

Приключили съдебни дела с наказание "Задържане в подразделенията на МВР"

При наказанията „Задържане в подразделенията на МВР“ в съда в град Русе се забелязва тенденция за намаляване от 60 броя през 2007 г. до 20 броя през първата половина на 2010 г. Наблюдението отчита добра практика в тази насока. Процедурата по налагане на наказания противоре-

занията, 15 броя през 2007 г. и 2009 г. и 17 броя 2008 г. 27 броя през 2007 г. те се покачват на 33 броя следващата година и на 44 броя през 2009 г. В Районен съд - Варна се забелязват по-ниски нива на наказания, но за сметка на това остават почти еднакви през наблюдавания период.

Доклад на Висшия съдебен съвет за определяне показателите за натовареността на магистратите в отделните нива и звена на съдебната власт за 2009 г.:

№	Съдилища	Брой дела за разглеждане	Брой свършени дела	Брой съдии по щат	Отработени човеко-месеци	Действителна натовареност към делата за разглеждане	Действителна натовареност към свършените дела
1	Районен съд - Варна	27380	22000	40	426	64,27	51,64
2	Районен съд - Русе	13063	11580	23	239,4	54,57	48,37
3	Районен съд - Плевен	14522	12419	24	210,3	69,05	59,05
4	Районен съд - Шумен	7398	6642	18	188	39,35	35,33
5	Районен съд - Добрич	9342	8238	19	188,95	49,44	43,6
6	Районен съд – Велико Търново	7092	6113	16	179,27	39,56	34,1
7	Районен съд - Враца	5931	5362	14	157	37,78	34,15
8	Окръжен съд - Разград	912	784	14	145	6,29	5,41
9	Районен съд - Видин	4558	3967	15	133	34,27	29,83
10	Районен съд - Монтана	4589	3908	11	126	36,42	31,02
11	Районен съд - Силистра	4294	3885	10	96	44,73	40,47
12	Районен съд - Търговище	2895	2661	11	100,53	28,8	26,47
13	Районен съд - Ловеч	4328	3826	9	107	40,45	35,76
14	Районен съд - Разград	3424	2804	9	86	39,81	32,6
15	Районен съд - Габрово	4142	3545	9	104	39,83	34,09
16	Районен съд - Ботевград	2869	2504	6	60	47,82	41,73
17	Районен съд - Левски	1655	1534	5	45	36,78	34,09
18	Районен съд - Червен бряг	1635	1374	4	48	34,06	28,63
19	Районен съд - Попово	1225	1054	6	56	21,88	18,82
20	Районен съд - Кубрат	1045	927	3	36	29,03	25,75

Средната натовареност за страната през 2009 г. е била 38.42 дела на един съдия месечно. В някои от наблюдаваните съдилища, като в градовете Търговище, Попово, Кубрат, Левски, Червен бряг, Монтана, Видин и Враца, броят на съдебните дела за един съдия е по-малък. От всички наблюдавани съдилища най-натоварени са районните съдилища в градовете Плевен и Варна, съответно с 69,05 и 64,27. На

следващо място се нарежда съдът в град Русе с 54,57. По брой свършени дела Районен съд - Варна заема първо място с 22000 дела. На следващи места са съдилищата в градовете Плевен с 12419 и съдът в Русе с 11580. Най-малко свършени дела има в град Кубрат 927, но там работят само трима съдии, в сравнение с 40 съдии в Районен съд - Варна.

Мрежата за гражданско наблюдение на съдебната власт е уникално гражданско обединение за подкрепа на съдебната реформа в България. В мрежата участват над 45 местни граждански организации с опит в демократичните реформи. Новото формирование е създадено през 2007 г. от Центъра на НПО в Разград, който се утвърди успешно в областта на гражданското наблюдение на съдебната система.

Целта на мрежата е да развива и поддържа високи професионални стандарти в сферата на гражданското наблюдение на съда в България. Националната мрежа се развива успешно и привлича нови членове. Популяризира добрите практики за партньорство със съда и разпространява полезна информация: www.watch.ngo-rz.org.

Центърът на неправителствените организации в Разград успешно координира Мрежата за гражданско наблюдение на съда в България. Организацията активно предава своя опит и обучава другите сдружения как да наблюдават съда и неговата работа.

Ние вярваме в една прозрачна и ефективна съдебна система в България, ползваща се с обществено доверие.

Националната НПО мрежа власт е учредител на Граждански експертен съвет към Комисия „Професионална етика и превенция на корупцията“ на Висшия съдебен съвет. Мрежата се представлява от Центъра на НПО в Разград в качеството му на Секретариат. От март 2011г. Центърът на НПО е член на Обществения съвет към Министъра на правосъдието.

Центърът на НПО в Разград разработва и прилага пилотни програми в подкрепа на съдебната реформа от 2004г. До момента са осъществени шест проекта за гражданско наблюдение на съда и подкрепа на съдебната система в България.

Проект „Правосъдие близо до хората“ се реализира с подкрепата на Фондация „Америка за България“. Главната цел на проекта е утвърждаване върховенството на закона и подкрепа за съдебната реформа на местно ниво чрез повишаване на обществената информираност и засилване на общественото доверие в съда.

ВСЕОТДАЙНО ЗА РЕАЛИЗИРАНЕТО НА ПРОЕКТА РАБОТИХА ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАЦИОНАЛНАТА МРЕЖА

Благодарим на екипа на фондация „Америка за България“, които повярваха в нашите възможности, подкрепиха идеята за проекта и насърчаваха нашите идеи и усилия.

Благодарим на всички участници в наблюдението, които показаха гражданска активност и висок професионализъм при събирането на данните и изготвянето на първичните доклади.

Изказваме сърдечна благодарност на нашите местни партньори, граждански наблюдатели и експерти от Националната мрежа за гражданско наблюдение на съда за професионалната работа при организиране и провеждане на гражданското наблюдение: Демократично сдружение Искам да знам, град Шумен; НЧ „Априлов-Палаузов“, град Габрово; НЧ „Лук“, град Плевен; НЧ „Светлина“, град Червен бряг; Сдружение за развитие на деца – Слънчице, град Добрич; Сдружение „Агро-бизнес център“, град Кубрат; Сдружение „Дом на науката и техниката“ – Враца; Сдружение „Дунавски Еврорегионален Граждански Форум“ – Видин; Сдружение „Екомисия 21 век“, град Ловеч; Сдружение „Младежки порив за бъдещето“ – Монтана; Сдружение „Надежда 2002“, град Левски; Сдружение „ОЦОСВР“, град Варна; Сдружение „ПРО АРТ“, град Русе; Сдружение „Свят за всички“, град Силистра; Сдружение „Сдружение за насърчване на гражданската активност“ - Ботевград; Сдружение „Център за подкрепа на жени – с.Стражец“; Сдружение „Център за развитие“, град Попово; Сдружение „Център по медиация“, град Велико Търново

Искрено сме благодарни на представителите на съдебната власт, които ни оказаха пълно съдействие и ни предоставиха ценни съвети за оформяне на нашите изводи и препоръки:

Венцислав Василев - председател на Районен съд – Русе; Веселин Монов - председател на Районен съд – Добрич; Веселин Стоянов – председател на Окръжен съд – Разград; Даниел Димитров - председател на Районен съд – Видин; Даниела Дилова – председател на Районен съд – Плевен; Диана Петракиева– председател на Районен съд – Габрово; Емилиян Ангелов – ВИД председател на Районен съд – Шумен; Ерна Жак Якова-Павлова– председател на Районен съд – Варна; Илияна Цветкова– председател на Районен съд – Ботевград; Красимир Семов– председател на Районен съд – Монтана; Маргарита Новакова – председател на Районен съд – Разград; Надя Пеловска-Дилкова– председател на Районен съд – Враца; Нели Генчева – съдия в Районен съд–Разград; Палмира Атанасова – председател на Районен съд – Левски; Пламен Драганов– председател на Районен съд – Търговище; Росен Костадинов - председател на Районен съд – Силистра; Христо Първанов – председател на Районен съд – Червен бряг; Явор Томов – председател на Районен съд – Попово.

Ценна помощ ни оказаха съдебните администратори и административните секретари, които предоставиха подходящи условия за организиране на гражданското наблюдение.

